

Popotni spominki.

Dva dni v Goratanu.

Prijetno in mikavno je ozirati se po naši mili domovini Krajni, ktere vsi trije oddelki: Gorensko, Notrajsko in Dolensko nam toliko mnogoverstnosti v lepoti naravskega bliša in družih po celem svetu slovečih znamenitost v svojih nedrih hranujejo. Pa nepravilno bi bilo, tajiti, da tudi druge dežele nimajo svojih imenitnih krajev, kateri deleč po svetu slovijo in ktere domači in ptuji radi obiskujejo. — Tako ima, na pr., naša sosedna Goratanska mnogo znamenitost, po katerih se odlikuje in ki jo uverstjujejo v oziru lepote med perve dežele našega cesarstva. Imenujem le spodnjega Goratana deleč znano labudsko dolino — res zemeljski raj — okolico Celovca, Št. Vida, Kerke in Brež; v zgornjem Goratanu: okolico beljaško, meljsko dolino s svojim velikašem Velikim Zvonikom (Grossglockner), pod katerim stoji imenitni, v celi Evropi nar. višje ležeči farni kraj pri sv. Kervi; prijetno ziljsko, divjo rabeljsko, slovito kanaljsko dolino itd.

Od nekdanj, kar me je v mladostnih letih nekoliko časa gojila imenovana zemlja, kar je v poznejšem času mi ona zakrila v svoje hladno krilo nar. priserčnejšega prijatla in kjer še živi mnogo meni ljubih, mi je ona serčno draga pa mila. Skoraj vsako leto skušam jo obiskovati saj za ene dni, in vidil sem tako že marsikteri njeni biser. Posebno lansko leto sem prinesel mnogo spominov duha iz nje domú, katerih nektore častitim bravcem „Novic“ bratoljubno ponudim in, kolikor je mogoče, ob kratkem naznanim. — Zdavnej namreč je tudi že mene mikalo, pogledati enkrat tiste kraje Goratana, kjer se v malih urah mnogo mnogo lepega in imenitnega vidi, kjer lepota narave združena s slavnimi spominki nekdanje hrabrosti slovanske zanima pri slednjem koraku popotnika okó in čut.

Bilo je dné 22. augusta zarano, ko sem prestopil nad Belopečjo potok, ki mejí Krajno od Goratana. Z nekim nenavadnim čutom je bilo navdano moje serce, tako, da mnogokrat se še spominjam živo vesel tistega jutra in dné. Lepo jutro, kakoršnih malo rodi prijetni poletni čas, mi je obetalo lep in topel dan. Nadjal sem se še danes mnogo novega viditi; gnalo me je namreč memo Terbiža proti Naborjetu, Pontablu, ker zvečer sem hotel še priti nazaj na Višarje, kjer so me imeli po razgovoru pričakovati nekteri dragi prijatli; — vse to je pospehovalo moje korake. — Koj unkraj mostka me je sprejel tamnozelen semrekov gaj, skoz kterega se cesta vije, v svojo prijetno hladivno senco. Vse je bilo tiho, le tički so kaj priljudno spevali svojo juterno pesmico. Kolikor dalje pa me je pot okoli nizkega okroglastega grička peljala, toliko bolj se mi je dolina odpirala in kmali se mi je pokazala okolica Terbiža. Nisem se zamogel kraja nagledati!

Od desne sém derží kokovska dolinica od Podkloštra (Arnoldstein), ki veže ziljsko in kanaljsko dolino. Glasno se je razlegalo od nje sém derdranje voz po stari cesti, pa še glasnejše je bilo vpitje in drobno terklanje pridnih Talijanov, ki so kamen obdelovali in zdelovali novo cesto od Podkloštra proti Terbižu. Smem reči, kolikor mi je bilo to delo viditi dano, da nova cesta bo ob svojem času, kadar bo popolnoma dodelana, ena nar. lepših v našem cesarstvu; veljala bo pa tudi, akoravno le kake 2 dobri uri dolga, še obilno čez milijon goldinarjev. — Bolj mičen memo desne se mi je pa kazal razgled na levo, kjer posebno mogočno molí med verstjo stermih goličav orjaški Kraljev verh svojo glavo pod oblake, in kateri mi je zaznamoval tesni pot v rabeljsko dolino in proti Predilu.

Komaj sem se še znajdel pičlo uro v Goratanu, ko se mi je, na kraj podolgaste ravnine pridšemu, posvetil v precej globoki dolinici spodnji del Terbiža. Urno sem po cesti se spustil navzdol in prestopivši višnjevo-zeleno reko Zilico, ki v globoki kamniti strugi pribobni urnega teka iz divjolepe rabeljske doline, sem se znajdel v imenovanem kraji.

Veseli ropot fužinskih kladrov me je živo spominjal na moj rojstni kraj. Zgornji del Terbiža — prav za prav pravi terg — je za nizkim gričem le male korake od spodnjega oddaljen in se posveti koj, ko se ta zapustí. Le gredé sem bil ondi. Tukaj sem si hotel voz do Pontabel-a poiskati, ker solnce je že stalo precej visoko na obzorji in obetalo kaj topel — za peš popotvanje pa nekoliko prevroč dan. Voz je bil kmali najét, ob pripravljanji voza pak sem kraj nekoliko ogledoval.

Terbiž — nemška fara — je prav lep terg in ima mnogo zalih poslopij; pa zraven tega je on tudi v zgodovini koroske zemlje imeniten in zlo važen kraj. Lega njegova v vojniškem oziru nima kmali para, zakaj on stoji ravno v osredku četverih dolin in cestá. Od jutra pride belopečanska s cesto od Krajuskega; od desne nam že znana kokovska s cesto od Beljaka; proti levi rabeljska s cesto čez Predil na Gorico, in proti zapadu kanaljska dolina s cesto memo Pontabel-a na Videm in Laško. Slednje dve dolini smemo po vsi pravici naravske terdnjave in Terbiž njih ključ imenovati; ni toraj čuda, da so se že ob navalih Turkov, še bolj pa v zadnji avstrijsko-francozki vojski leta 1797 in 1809 za njega posestvo zlo zlo kervavo tepli. Cerkev ima še dan današnji podobo terdnjave, ker je obdana z močnim zidom, v katerem se vidi obilno puškarnic (Schiessscharten). — V naglici smo nekoliko Terbiž pogledali, zdaj pa se podajmo naprej.

Zapustivši imenovani kraj se nam kmali cesta nekoliko navkreber napne. Okolica je prav prijazna, ker se na obedve strani ceste razprostirajo zelene livade in polja. Komaj sem se dobro četertinko ure od Terbiža oddaljil, ko mi je poleg ceste na kamnitem stebru stoječi angelj kazal stezo na slovečo božjo pot Marije na Višarjih, ktera stoji na visoki gori, ki se na levo vzdiguje 5646 čevljev čez ravnino morja. Malo sem še šel od steze naprej, in že sem se znajdel — kar višavo ceste zadene — na narvišem mestu kanaljske doline, ktero je tudi mejnik koroških in talijanskih vodá; zakaj potok, ki priteka iz ozke višarske dolinice, skoz ktero zmed zelenjad gledajo skalnate nebotične škerbine, se sklene pod Terbižem z Zilico in teče z Zilo, Dravo in Donavo v černo morje; potok Bela pa, ki unkraj Žabnic izvira, se memo Pontabel-a izliva v Furlanijo, pri terdnjavi Osopo svoje ime v Tagliamento prekerstí ter z drugimi talijanskimi vodami vred napaja jadransko morje. (Dalje sledí.)

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Ljubljane. V četrtek popoldne so se na poti v Terst pripeljali svitli nadvojvoda Joan s svojo gospó in gospodom sinom v Ljubljano. Na kolodvoru železnice od višjih deželjskih in vojaških oblastnikov slovesno sprejetim se Jim je poklonil tudi odbor kmetijske in obertnijske družbe, s katerim so se pozneje tudi v Svojem stanovanji prav prijazno pomenkovali o zadevah kmetijstva in obertništva. V petek zjutraj ob treh so se že podali na pot ogledavat dela na železnici ljubljansko-teržaški. — Kakor se iz Tersta piše, zadržujejo začetek vožnje po železnici iz Ljubljane v Terst naj bolj ljubljansko močirje in pa zakasnjene dela med Terstom in Nabrežino, zato je nek gosp. minister Bruk unidan v Terstu zlo grajal počasnost ondotnih del, zavoljo katerih se železnica v Terst ne bo mogla pred odpreti kot konec prihodnjega leta.

Iz Ljubljane. Zemljoznanska preiskava Krajnskega in Goriškega. Vedno bolj se razcvetuje imenitna vednost zemljoznanstva ali geologija, ktere namen je osnovo zemlje iz raznih skalnatih škrlil, starost in verste kamnatih leg, iz katerih obstaja kamenje in v katerih se rude nahajajo, pa tudi rastline in živali, ki so nekdanj na zemlji bile, pa pozneje popolnoma poginile, iz okamnín jasno dokazati. V povzdigo te vednosti je bila že v letu 1849 na Dunaji ustanovljena posebna naprava pod imenom „geologische Reichsanstalt“, ktere namen je, se z zemljo-

soparčne berloge, jo daš v gnoji stati, da ima na cente blata po bedrih, in jo pretepaš, da se Bogu smili!

Razdelitev pašnikov je tedaj ena prvih potreb tudi na Notrajskem. Z razdelitvijo pašnikov se bo pridobilo veliko rodovitnega sveta, ako se bo predelal v polje ali senožeti. Kaj pa storiti, da se to brez odlaganja hitro doverši? (Dalje sledi.)

Gospodarske skušnje.

(Zeliše, ki se imenuje pasji jezik), je nek podganam tako zoperno, da jih hitro (v enem dnevu) prežene, ako se pomeče semtertje po tistih krajih, kjer jih je kaj. Zeliše to raste po travnikih in ob grabnih, pa kmali v začetku poletja se mora nabirati, dokler je naj bolj močno. Stebliča pasjega jezika se zmečkajo in potem pomečejo tje, kjer so podgane. Treba pa, da gospodar tudi sosedu to pové, da tudi on tako naredí, ker sicer bo on dobil vse te goste v svojo hišo, ki jih je pasji jezik pregnal iz njegove.

(A. L. u. F. Z.)

(Kuhani polenovki (Stokfisch) se prav lahko vés duh vzame), ako se v vodo, kjer se polenovka kuha, dene živega oglja, kateremu se je poprej pepél odpihal. V ta namen naj se naravnost iz ognja, kjer se riba kuha, vzame za periše oglja (če se je kuha, postavimo, za eno družino), naj se mu pepél odpiše, potem pa živo verže v vodo, v kateri se polenovka kuha; le na to je gledati, da oglje ne gori več s plamenom. Ker oglje plava verh vode, se lahko posname s posnemavko, preden kuharica kuhano ribo na mizo dá.

(Das Neueste u. Nützl. f. H. u. L.)

Popotni spominki.

Dva dni v Goratanu. (Dalje.)

Kmali se mi je zdaj na visoki gori na levo posvetila romarska cerkev Marije na Višarjih, ktero mi je dozdej še hrib zakrival, pred manoj v dolini pa na stranč velike ceste slovenska farna vas Žabnice. Mudil se v Žabnicah nisem, pa vidil sem memo gredé lepe hiše in pred njimi mnogo vozov in lesnine razne baže, kar mi je spričevalo, da prebivavci se pečajo s kupčijo, vožnjo in odposiljanjem blaga. So pa tudi Žabnice velik (štejejo okoli 180, večidel zidanih hiš) in od nekdanj imeniten kraj, zakaj mnogo tukaj in v bližnji okolici izkopanih starin nedvomljivo spričuje nekdanjo obširno rimsko naselbino; tudi so bile one razun avstrijsko-francozke vojske že v 14. in 15. veku priča kervavih bojov med Nemci in Lahi.

Unkraj Žabnic se mi je na levo čedalje bolj odpirala divja Ovčja dolina, omejena proti jugu od golih pečin sterme Višjegore in Nabois-a, proti izhodu od Višarske gore, proti zapadu pa od Črnega verha in Poldnika. V to dolino pelje tesna steza iz Talijanskega. Leta 1809, 14. maja jo je bil po nji primahal 22. francoski pešni polk in je hotel naše pri Naborjeti od zadej zajeti. Brezskerbno je počival v skriti dolini, našim pa, ki so krog Terbiža bili, naznanijo to žabniški pastirji. Urno jo mahnejo eni od zad čez Višarje, eni pa od spred, in v hipu je bilo sovražno kerdelo deloma ujeto, deloma pa posekano in uničeno.

Na iztoku Ovčje doline, kamor sem kmali priderčal, stoji na levo ceste na precej visokem, okroglem in prostostojećem gričku neko zapuščeno obzidje. Mislil sem, da to je razvalina kake stare terdnjave, pa moj voznac, priprost nemšk fantalin, mi ni vedel od tega nič povedati. Še le pozneje sem zvedel, da se je hotla na ta griček pred malo leti postaviti okrogla terdnjavica, tako zvani Maksimilijanov stolp. Zakaj se je to opustilo, ne vém; berž ko ne je v vojniškem oziru griček nekoliko preveč oddaljen od ceste, in bi je ne varoval dovolj navalov kakega sovražnika. — Dolina, akoravno je, posebno na levo od deleč kazala sterme skalnate gore, je bila dozdej ob cesti vendar prijazna in precej odperta, odslej pa se mi je stisnila in bila je vedno bolj gola in divja. Na obeh straneh molijo gole skalnate stene

navkreber, da je le prostor za cesto in bistro Belo, ki kaj kratkočasno poleg poti po belem progu šumlja.

Kmali potem, ko se dolina nekoliko na desno okrene, se mi je pokazala druga slovenska farna vas te doline, Ukve. Stisnjena je v divjelepo dolinico na desno, od ktere tudi mali potočič priteče.

Zapustivši Ukve se mi je naravnost pred manoj čedalje bolj kazal kamniti homec Talavaj, ki vsred dvéh visocih gorá, Verhčela in Goligoš-a, od ktere slednega se je tudi po mnenji znajdenih naravoslovcev Talavaj odkrehnil, ravno v sredi ozke dolinice stoji. Na njega temenu ponosno vladajo nove naborjetske terdnjave, ki so se mi, kolikor bližej sem bil, toliko različniše kazale. Vravnanе so že od te strani tako, da vés čas od Ukev doli žugajo s topovi sovražniku, ki bi se jim utegnil bližati. Cesta se vije, ko do grička pride, tik njegovega podnožja na levo pod stermim skalovjem, znad ktere visoko zidovje s puškarnicami vsakemu neprijatlu s smertjo preti, in ko okoli njega pripelja, se pokažejo še le prave terdnjave, ki dolino deleč doli s svojimi baterijami strahujejo. Vés sem bil na tem mestu nekako sam iz sebe; nisem vedel, ali bi bil gledal gori na terdnjave, ali doli na stari in sloveči terg Naborjet, ktere mi je dozdej homec zakrival. — Tudi mojemu voznacu se je bila zdaj vez njegovega jezika odvezala; pokazal mi je spominek, stoječi v kotičku na desno pod terdnjavo z besedami: „dort ist ein Hauptmann gestorben“. Akoravno sem od tega spominka že poprej nekaj vedil, bi ga bil vendar o toliki tukajšni mnogoverstnosti kmali prezerl. Da sem zdaj koj voz ustaviti dal, mi menda ni treba praviti. Spominek ta je res orjašk, prav primerjen slavni smerti tukaj padlih. Lepa, z drobnimi belimi kamnički posuta pot pelje tje do njega. Postavljen je na zelen homec, pred katerim so na polokrog verbe nasajene. Močno podnožje nosi iz belega granita orjaško piramido, na kateri je vdolbljen nemški napis: „Zur Erinnerung an den Heldentod des k. k. Ingenieur-Hauptmannes Friedrich Hensel am XVII. Mai MDCCCIX und der mit ihm gefallenen Kampfgenossen. Kaiser Ferdinand I.“ — ali po slovensko: „V spomin junaške smerti c. k. stotnika inženirja Miroslava Henzel-a dan 17. maja 1809 in z njim padlih bojnih tovaršev (postavil) cesar Ferdinand I.“

Pod tem napisom leži na zgoraj omenjenem podnožji piramide iz grodeljna (sirovega železa) vlti oroslan, ki zlomljeno sulico v persih umirajoč naslanja glavo na sprednjo desno tace, ktera na škitu počiva.

Ako te, dragi bravec, o junaški smerti teh, katerim je hvaležni vladar ta spominek postaviti dal, kaj več zvediti mika, pomudi in vsedi se z manoj na podnožje spominka, in slušaj, kaj nam o tem zgodovina, ona neumerljiva mati in čuvarnica vsih slavnih pozemeljskih del, naznanuje. (Dalje sledi.)

Slovensko slovstvo.

Drobtince za novo leto 1856. Učiteljem in učencem, staršem in otrokom v poduk in kratek čas.

Na svetlo dal Mihael Stojan, braslovški dehan. V Celovcu natisnil in na prodaj ima Janez Leon. XI. leto.

Že ima menda vsak letošnje „Drobtince“ v rokah, komur je mar za duševni in svetni napredek slovenskega naroda in za slovstvo, ki oni napredek namerava, in vém, da je vesel, da jih ima in da jih priporoča svojim ljudem. Radostne se tudi „Novice“ vstopijo v versto iskrenih priporočnikov, ker lahko je hvaliti, kar je hvale vredno. Slavnoznani pisatelj slovenski, prečastiti dekan braslovški gosp. Mihael Stojan, ki so prevzeli vredništvo letošnjega tečaja in tudi prihodnjih „Drobtinc“, so z dušo in telesom se udali svojemu poslu, in lepo doveršili delo; ne moremo njih zaslug vredniše zaznamovati, kakor da rečemo, da so v vsem stopili v stopnjo slavnih svojih prednikov-vrednikov. Naravnava in obravnava sostavkov je vsa v duhu, po katerem se

pa vam jih ne more podati, — ima noge, pa ne more nanje stopiti, da bi vas za odpušanje prosilo. Prosim pa jez vas namest njega: odpustite mu, če se je vam zamerilo kaj. Vsaki človek ima prijatle in sovražnike; njemu se je ravno tako godilo; ali zdaj ne more nobenega več ogovoriti, da bi se ž njim spravil, da bi mu roko podal, in v miru zaspal. Na to molijo za dušo mertvega.

Kadar od pokopališa pridejo in sedmíno imajo, molijo zopet za rajncega ali za rajneo. Kadar se začno kaj pogovarjati, in če kateri kaj klafati začne, jim ta mož kmali take besede odreže, in začne tako govoriti, ali celó peti: „Poslušajte me stari in mladi in vse, kar je živega na svetu! Ta strah se nam oznani: karkoli je živega na svetu, bo enkrat moglo umreti; vzemi, prijatel, v roko mertvaško glavo in jo prav poglej: kjer so bile poprej lica bele, so jih zdaj červi sneli; kjer je bil popred lep obraz, zdaj ga nobeden ne more poznati zmed nas; kjer so bile popred lepe svetle oči, ki so cirale obraz, zdaj se vidijo strašne jame; kjer je bil popred nos, zdaj je le prazna kost; kjer so bile popred lepe usta, zdaj se vidijo prazne čeljusti“ itd. Iz teh besedí imenovani mož včasih celo pridigo naredí.

Če se vdovec zopet oženi, se pravi tako ali zapoje: „Sem se mlad oženil bil, ledik sem deklico dobil, zdaj mi je pa umerla v otročji postelji, v živo žalost mi pustila siroto majhino, kruha ne more jesti, druge hrane za njo ni, tudi drugam je ne morem nesti, ker serce me močno boli. Molči, molči dete, sirota majhina, sej bo tvoja prava mati domú prišla. Dete pravi: Kaj pa da bo mati, pa bo huda mati mačeha, kam se hočem jez podati! Če jo bom hruhika poprosila, za kruhika šnitico, kaj bom jez za to dobilo? ona mi bo podala žohko šibico, da se bo mi ovila okoli mojih mladih kostí, da se bo meni poznalo do mojih starih dní.“ — To sliši vdovec, pa se milo joče, ker se le prerado tako godí, da pisana mati (mačeha) s prvimi otroci hudo ravna.

Z.

Popotni spominki.

Dva dni v Goratanu. (Dalje.)

Komu pač ni znano ime Napoleona I., ki se je od priprostega vojaka povzdignil z bistrim svojim umom in junastvom na prestol cesarski, pa, ker je previsoko letal, je globoko padel. Celó Evropo je žugala sila njegova razrušiti; posebno težko pa je Avstrija čutila breme vojská brez konca in kraja, zgubivši mnogo dežel. Sklenila je z Napoleonom začasni mir, al tudi v miru ni nehala stiska ptujega jarma. Toraj napové leta 1809 cesar Franc I. Napoleonu vojsko. Ta čas, ko je nadvojvoda Dragotin (Karl), hraber vojak avstrijske cesarske rodovine, z veliko vojsko udaril na Parsko, takrat od Francozev posejeno, se dvigne nadvojvoda Jovan v začetku aprila proti Talijanskemu, da bi sovražnika stisnila od dveh strani. Znan je nesrečen izid nadvojvoda Dragotina poleg Regensburg-a, vsled kterega je bil prisiljen s svojo vojsko se nagloma verniti v Avstrijo. Bolj srečen je bil nadvojvoda Jovan, ki je pri Sacilu na Talijanskem sovražnika verlo otepel; pa nesreča njegovega brata Dragotina ga je primorala poverniti se, da bi ne padel med dva ognja, Napoleonovega namreč, ki je stal pred Dunajem, in njegovega pastorka Eugena, namestnega kralja laškega, ki mu je urno sledil za petami. Nadvojvoda Jovan srečno dospě prek Naborjeta in Predila na Krajnsko, — al treba je bilo sovražnika na meji nekoliko časa zadrževati, da bi avstrijska armada prej in brez zapreke Ogersko dosegla. V ta namen odloči nadvojvoda naborjetske in prediljske klance. Že pozimi, dolgo pred povratom iz Italije, je bil zaukazal, naj se na teh dveh mestih napravijo stolpi, da bo armada od zad brez nevarnosti. Pod vodstvom c. k. stavbenega stotnika Miroslava Hencel-a se je začelo delo v terdi zimi na ravno tem mestu, kjer zdaj, dragi bravec, vidiš nove terdnjave, ktere ponosno in strahovito nad vso dolino vladajo. Zavolj hu-

dega mraza se terdnjava ni še mogla s kamenjem zidati; da bi se toraj zapoved urniše dopolnila, ni našim ostalo drugega, kakor nagloma lesene stolpe in kladare (stene iz terdnih lesenih klad) postaviti. Dve taki kladari iz debelih hlodov so toraj postavili na kamnitem verhu. Bile ste obe čvetero-vogelne, 8—10 sežnjev dolge in široke, 6 sežnjev visoke, na temelji iz debelega, brez kreče ali mojtra zloženega kamna. Zunajne stene so bile napravljene iz hlodov, 12—16 pavcev debelih, al notrajne niso bile tako terdne. Prazni prostor med tema stenama je bil nabit z zemljo, v stenah pa so bile izrezane potrebne luknje za puške in topove. Kladari 1. in 2. ste bile sklenjene po globokem, v skalo vsekanem prekopu, in imele ste za 6 tednov potrebne hrane, vode, streliva in zdravil, kar se je hranilo v shrambah vsekanih v sinji rob.

Po gori omenjeni zmagi nadvojvoda Jovana pri Sacilu se sicer za malo časa niso potrebovale popisane kladare, in slaveželni stotnik Hencel je hitel k veliki vojski, — al kmali so se okolišine spremenile, zato je došel ukaz, naj se dodelajo in v bran postavijo še ne popolnoma dovršene kladare. Mladi Hencel se prostovoljno ponudi v brambo nevarnega, pa silno važnega mesta, kar mu je bilo tudi dovoljeno. Dne 13. majnika je prišel nadognjenik (Oberfeuerwerker) Ravh s 10 topovi in havbico v stolpe; z njim je prišlo 24 topničarjev in en častnik z 8 podkopniki (minerji). Ti so berž baterije, ki še niso bile izdelane, dovršili in topove nastavili. Po zapovedi nadvojvoda Jovana ste imele ta in pa prediljska terdnjava (od ktere bom pozneje govoril) dobiti posadko naj izverstnejih vojakov. Al čas je bil tako kratek, da Naborjet je mogel zadovoljen biti le z 200 prostimi graničarji, 50 strelci in 7 častniki graničanskega ogulinskega polka, ki so bili rezervi avstrijske vojske. Od te naše posadke se nihče ni velikega junaštva nadjal, zakaj ko zadnja versta so mogli hitro naprej stopati, da jim ni sovražnik poti pretekkel, pa tudi s sovražnikom, ki jim je sledil za petami, se neprestrano boriti in njegove napade odbijati. Kjer je telesna moč po mnogo prestanih težavah in trudu tako omamljena, kakor je bila pri naših junakih, tam navadno tudi duh omaguje, pa vendar je ta posadka s svojima zapovednikoma: stotnikom Hencel-om in Kupkom, se obnašala čudovito junaška. Padli so naši vitezi kakor možaki, katerim je le imena Leonidovega manjkalo, zapustili pa so tudi potomstvu narslavniši izgled žertovanja samega sebe, kakor nam dogodivščina tacih le malo pripoveduje.

Bilo je dne 14. maja, v nedeljo pred Binkuštni, ko se je zadnja avstrijska straša mogla pred Francozom v Naborjet umakniti. Ponoči od nedelje na ponedeljk so se vidili po celi dolini nebrojni stražni ognji (Wachfeuer), ki so pričevali veliko množico dohajočega sovražnika. Iz vseh stranskih dolinic so v ponedeljk 15. maja vreli enako divjemu vse pokončavajočemu hudourniku sovražniki proti Naborjetu, kterega vzeti jim je bila zdaj prva naloga. Po hrabrem uporú so se naši v narlepšem redu iz Naborjeta odtegnili, prepustivši ga sovražnikom. V posestvu terga so zdaj, vendar le na videz, skušali se tudi kladar polastiti; mislili so jih namreč ponoči ložetje z navalom vzeti. Ob 10. uri zvečer so se jim na tistem približale sovražne čete. Ker so naši podnevi le s puškami na Francoze streljali, so ti mislili, da v kladarah se ne znajde nič topov in zmaga bo toraj hitra in gotova. Med vrišem hočejo planiti čez cesarske, al kakošno je bilo njih začudenje, ko so jih naši tako jako jeli s kartečami kropiti, da so padali ko muhe. V kratkem ste bile v tergu, kjer so mogle v vsaki hiši luči biti, dvé hiši polne ranjenih, kterih jok in stok se je strašno ujemal s temno nočjo, vpitjem vojakov in donenjem topov. V drugič, v tretjič skusijo Francozi naskok, pa zastonj je bil njih trud — z veliko zgubo so se mogli nazaj umakniti. Prepričali so se bili zdaj, da stalo jih bo še tû terdega dela; treba je bilo toraj misliti, kako in kaj bo naprej.

(Dalje sledí.)

Gospodarska novica.

(Namest slamnatih streh strehe iz rušinj) priporoča nek Anglež John Bosvel, ki je dva skednja tako pokriti dal in se prepričal, da take rušnjate strehe niso drage; bolj terdne kot slamnate so zoper dež, veter in zmerz-lino, pa tudi bolj ognja varne, ker se odzunaj ne morejo vžgati. Narejajo se pa takole: Podstrešje se naredi enmalo močnejše kakor za slamnato streho, in se pokrije z rušnjami (Rasen); čez rušnjo se nameče z lopato za 2 pavca debelo mavte (moltra), kateri je pomešan z drobnim peskom in z drobno rezanco. Da je taka streha terdna, je treba, da se naredi manj sterma kakor so slamnate. Ako se primeri, da po veliki suši se napravijo razpokline po rušnjati strehi, naj se z redko mavto skerbno zadelajo. Naj boljši čas take strehe narejati, je poleti, kadar je gorko, da se mavta kmali posuši. Bosvel terdi, da rušnjata streha komaj deseti del toliko velja (košča) kakor iz škerl (ploš) narejena in da se tudi bolji kup naredi kot slamnata.

Jezikoslovne čertice.

Spisal Davorin Terstenjak.

Mike in Rochel.

Helmold ¹⁾ piše: „Slavi flaminem suum non minus, quam regem venerantur. Slavorum in Stargrad Deus est Prove, nomen Flaminis Mike, princeps terrae vocabatur Rochel“. Učeni jezikoslovci so si glavo belili: kaj nek pomeni Mike in Rochel.

Po dolgem trudu sem našel ključ do razlage teh besed. V vedskem narečju (dialectu vedica) pomeni makha, Opfer, žertva, in makhavan, Opferer, darovatelj, žertvovatelj ²⁾. Sorodna je s tema besedama armenska: mok, Zauberer. Iz makha izpeljujem Mike = darovatelj, Opferpriester. Na Štorskem imamo več homcov, od katerih ljud slovenski pripoveduje, da so na njih bili „hajdovski oltarji“. Te homce imenujejo mikeže. Tudi rodbine Mikež, Mikek sem našel v staroterški fari in blizo Mikekov rodbine Perunik in Mitán. Kakor je znano, je Perkun — Perun bil bog groma pri starih Slovencih, Mita — Mital ³⁾ pa eden černih bogov.

Kaj pa pomeni Rochel? To besedo izpeljujem iz sanskritske radža = rex, perzijanski rok, s katero je slovenska rokelj, roheli v nar bližnji sorodnosti. Kakor rodbine Mikež, Mikek še živijo, tako tudi rodbine Rokel in Rohel.

Pri primerjanju teh besed pa sem opazil, kar še, kolikor mi je znano, ni noben jezikoslovec povedal, da sanskritski glasnik dž ali ž v slovanščini večkrat odgovarja glasniku k. Tako je iz Pardžanja, Paržanja celó pravilno postalo Perkun. Našel sem tudi v sanskritu izraz džoša, žoša v pomenu baba. Na Štorskem posebno po Pohorju mož svojo babo rad imenuje, ako je razjezen, „čošo“. Ta beseda je celó znana v marborski nemščini. Pogosto sem čul: „Eine schieche Čošén wird er heurathen“.

Popotni spominki.

Dva dni v Goratanu. (Dalje.)

V torek, 16. maja, so skušali nekteri sovražniki zlesti na goro Goligoš, ktera se ravno nad omenjenim spominkom

vzdiguje, da bi vidili natanko od zdej kladare. Pa to so mogli le malokteri, ker ste baterii nepreghoma sipale ogenj in smert krog in krog. V tem pa je tudi sovražnik s prvim topnim strelom zjutraj pričel nov naskok, grozovitnejši od ponočnih. Strašno se je razlegal med hribi vrisk naskakajočih; gromovito se je odmeval od pečin pok in strel topov, — pa vse zastonj: branili so kladare možje, katerih hrabrost je bila močnejša ko leséne obrambe, ktere so jih obdajale. — Zdaj pošlje sovražnik ugovornika (parlamentarja), ki poveljnika nagovarja, naj se s posadko podá. Al Hencel ga s hladnokervinim odgovorom odpravi rekši: „Povelje mi je braniti, pa ne dogovarjati se“. — Ko francozki vojskovodja to sliši, vés razserden pošlje eno četo po navadni cesti, da naj udari na terdnjavo. Al strašna toča krogel iz topov in pušk, s kterimi jih je posadka sprejela, je uničila novi poskus. Bolj nevarna, kakor naskok od spred, je bila pa posadki obilna truma strelcev, ki so se po drugi poti od zad bili priplazili na Goligoš in približavali se nar manj obvarovani strani kladar, pa vendar je nadognjenik Ravh tudi te s topom srečno zapodil nazaj.

Popoldan je došlo posadki vnovič sporočilo, naj se podá, z opombo, da nespametno je braniti se mervici ljudi proti celi vojski, ktera bo gotovo vse posekala, ako kladare z naskokom vzame. Hencel zopet merzlo odgovori: „Branil se bom“. Posada, ko sliši žuganje sovražnika in pa odgovor zapovednika, pozdravlja radostna njegove besede. „Kaj“ — so rekli junaki — „misli li sovražnik nas oplasiti s pretenjem, kakor male otroke? — Naj se ne hrusta, ampak pride naj in udari na nas; bo že zvedil, al se bojimo smerti“. S tem je rastla jeza sovražnika pa ž njo tudi hrabrost braniteljev.

Mnogo se je terdilo, da namestni kralj Evgen je bil sklenil ne več naskokovati kladar, ampak memo njih spraviti konjike in topovje naprej in tako naše iz obramb pri Terbižu pregnati in jih na begu nadlegovati. Resnico tega je tudi to poterjevalo, ker so ponoči od 16. do 17. maja res Francozi pričeli izdelovati pot topništva in konjikom skoz sedlo, ki se zdej za Verhčelom nahaja. Da bi motili naše, kteri bi bili sovražnika pri tem delu lahko nadlegovali, sklenejo nov napad. Kmali se prikaže sovražna četa pred kladarama, al urno jo zapodijo naši nazaj v Naborjet. Proti polnoči poskusijo napad vnovič; urno je stopal sovražnik naprej in udaril na sprednje nasipe, pa pazljiva posada ga zopet sprejme s hudim ognjem. Temna noč je zakrivala žalostno okolico, našim je manjkalo ognjenih svetilnic, toraj zastran tmine niso mogli razločiti, kje ravno in koliko sovražnikov se jim približuje. Bali so se po pravici, da v temi bi Francozi v kladare ne prederli. V ti zadregi steče topničar Jernej Burgstaler iz okopov in zapali mahoma unkraj ceste ob potoku stoječe fužinsko poslopje. Ko bi trenil, švigne plamen kviško in razsvetli s kervavimi žarki okolico. Naši so zdaj dobro merili, njih topovi so sipali smert na vse strani; verste Francozev so bile pretergane in srečno so bili odgnani to noč že v drugo v kozji rog.

Pa — mili Bog! — po eni strani v korist, je bila po drugi svitloba goreče fužine našim v pogubo. Prepričali so se pri veliki svitlobi sovražniki lahko malega števila posadke, ktera je le poglavitne in najnevarniše kraje, in še te le slabo zastavljene in obvarovane imela. Francozki generali, razserdeni zastran upora, na kterege so zadeli pri teh neznatnih kladarah, so lahko zdaj spoznali, da le naskoka od več strani je treba, in zmaga njih je gotova; padlo bo res še mnogo ljudi, pa kaj, saj so jih dovelj imeli, „Pasje duše, kaj hočete večno živeti!“ je ob drugi priložnosti rekel dobro znan francozki zapovednik vojakom, ki so se obotavljali hudi toči sovražnih krogel nasproti iti; take misli so menda tudi te generale navdajale. Koj ponoči so poslali oddelek pešcev čez sedlo Verhčelja proti Ukvam, da bi kladare od zdej napadli, v tem, ko bi troje družih oddelkov od Naborjeta nad nje planilo. —

V rano jutro 17. maja, v sredo, se prične predigra

¹⁾ Helmold lib, I. cap. 6.

²⁾ Glej Nigh. pod „jadžnâmani.“

³⁾ Na Kranjskem blizo Radeč je globoko jezero z imenom Mitálo. Valvazor (die Ehre des Herzogthums Krain stran 611) piše od njega: „... unter diesen setzen wir voran, den kleinen See Mitálo, der unter einem Felsen in Unterkrain nicht weit von Ratschach liegt. Denselben bringt schier nichts anders unter die Seltenheiten, als dieses, dass vom Kuemberg ein Loch zu ihm herab geht, welcher Gestalt einmal ein Paar Ochsen dadurch hinabgefallen“ itd. Ljud rad globoke jame, brezne in močvirje imenuje po hudih duhovih; tako tudi ime Mitálo opominja na Mita, enega černih bogov slovanskih. Pis.

zadnjega naskoka s silnim strelom topov, pa le malo je zdala. Bila je ura 9., ko so vse sovražne trume se v kolo-bar okoli kladar ustavile. Enako divješumečim valovom, ki pogubonosno butajo na ladijo v sredi nepokojnega morja, so planile na dano znamenje trume na naše. Oserčeni od svojih vodjev z žganjem in upom gotove zmage stopajo v boj, — al naši jih zopet hrabro sprejmejo in mnogo povalé. Pa pri Francozih novi vojščaki čez trupla svojih ranjenih in ubitih tovaršev lezejo, v tem ko naši zgube svoje z ničemer namestiti niso mogli; še celó prisiljeni so bili, ker jih je sovražnik okrog in okrog napadal, svojo že tako slabo moč v več malih čet razdeliti. Kakor je bilo pričakovati, je bila sovražna divizija, ki se je bila ponoči čez verhčeljsko sedlo proti Ukvam vzdignila, odzadej s svojo močjo prihrula, in res prerila skoz okope, ter udari na prvo baterijo, v tem ko drugi od spredaj gori prilezejo. Akoravno jih sprejema silen ogenj iz pušk, je vendar vsaka zguba precej z novimi vojaki nadomestena. V tem zadene zerno sovražne kroglice vitežkega Hencel-a v glavo; on hrabri junak — pade. „Le serčno nad vruga, bratje!“ so bile zadnje besede, ktere zakliče svojim tovaršem, ali kako bo šaka trudnih in ranjenih mož celo vojsko vderžala? Perva baterija je zgubljena, al še le tadaj, ko so vsi njeni branitelji padli. Zdaj se vzdignejo sovražniki h kladari 1., ktera je bila ob pomanjkanji reserve prazna puščena, in prederó v pokriti okop, ki je to in kladaro 2. združeval. Tù vzamejo in osvojijo drugo baterijo. Eni naših hitijo h kladari 2., da bi saj to rešili. Strašno sekanje in morija tukaj vstane; sovražniki niso nikomur zanesli (celó zdravnik Hucler je bil umorjen pri dopolnovanji svoje narsvetejše dolžnosti, ko je ranjenike obezoval), pa naši tudi niso milosti prosili; vsaki zmed njih je drago prodal življenje, ako ga ni mogel oteti. Hrabri Hencel, ležjoč smertno ranjen na zemlji, je bil nek od ravno tistega častnika preboden, ki ga je dva pota vabil, naj se podá. (Dalje sledí.)

Slovensko slovstvo.

Pesmi, cerkvene in druge. Zložil Andrej Praprotnik. Natisnil v Ljubljani Jožef Rudolf Milic. 1856.

S preserčnim veseljem pozdravljamo mile glasove ponižnih gosel domačih. Pohlevno, prijazno, nedolžno glasé se strune, kakor gosli — serce — na kterih napete, so pohlevne, prijazne in nedolžne.

Glasovi, kteri ne obetajo nam popevati „fortunam Priami et nobile bellum“, ampak:

„Perva struna, ki zapoje,
Božjo slavo naj zvišuje.“

prizibali so se na krilih pomladne sapice iz Dobrove, skrite vasi, iz še bolj skrite in tihe hišice učnikove.

Gosp. Andrej Praprotnik, učnik v omenjenem selu, dobro znan mož in od vsacega spoštovan, kteri ne vživa le dobrot slovenske zemlje, temuč tudi trudi se za blagor in omiko dežele, razveselil nas je z lepim zvezkom pesem cerkvenih in družih.

Pretresovati posameznih pesmic ni namen teh verstie. Gladke so skoz in skoz, čisto proste vse slovniške ljulike, le sem ter tje nahaja se kaka tiskarska pomota, čimur čudil noben ne bode se. Od prve do zadnje verstice poje mirno, čisto, nepokvarjeno serce v sladkosti goreče ljubezni do Boga, domovine in sploh vsake čednosti.

Postreči bi ne moglo se z nobeno rečjo bolj mladeži, (kteri je ta knjižica posebno namenjena, čeravno se bo prilégla tudi vsakemu drugemu), kakor s pesmami, polnimi nedolžnih občutov, ker v sredi svoje mladeži ljubljani in ljubijoči učnik poje

„Kakor tica starka poje,
Kadar izpeljuje mlade svoje!“

in gotovo je, da, kar prišlo je iz serca, šlo bo v serce.

Knjižica je lična, papir lep, tisk prav snažen.

Razdeljene so v dva dela. Pervi del obsega „cerkvene“, drugi pa „druge“ pesmice na sto in štiridesetih

stranéh. Naj damo eno iz prvega in eno iz drugega dela častitim bravcem za pokušnjo, na priliko:

Pepelnica.

Vesolja tir je že pojenjal,
Resnobni dan z norostjo menjal,
Trohnobe venec in pepél
Učiti glasno je začél:
Na zemlji kar se je rodilo,
V pepél se bode spremenilo.

Mladost si zlati čas obeta,
Iz sladkih nad že vence spleta;
Al komaj pride ji pomlad,
Odpada že ji sladki sad.
In vse, kar živo, lepo bilo,
V pepél se bode spremenilo.

Kar svet tak čisla, poželjuje,
Kar sreče svit nam obetuje,
Vse mine z zarjo jutranjo,
Razpade z rožo pisano.
Kar svet ima, kar v svetu klilo,
V pepél se bode spremenilo.

Le eno je, ki nam ostane,
In tega sila ne pregane, —
V pomladi večni nam cvetè,
Razširja clo v nebesa se:
Glej žlahne duše oblačilo,
Nikol' ne bo se spremenilo.

Domovina.

Beseda sladka, domovina,
Ne prideš več mi iz spomina;
Kot iskra živa v sercu tliš,
Ljubezen k sebi mi budiš.

Ko solnca žar na tebe sije,
Serce veselo v meni bije;
Al žalost terga mi duhá,
Meglá nesreč ak te obdá.

Obličje ak je jasno tvoje,
Veselo moja struna poje;
In če oko se ti solzí,
V potokih moje se topí.

O sijaj, sijaj, solnce milo,
Na ljube domovino krilo!
Obličje jasni ji tamnó,
In krasi s cvetjem jo ljubo!

H koncu serčno želimo še, da bi jih vsak s takim čutenjem čital, s kakoršnim popéval jih je pesnik, in da, ako bi jih želel brati Celjovčan ali Celjan, Teržacčan ali Goričan, pa tudi Krajnec ali Radoljčan, mu bi jih ne bilo treba hoditi v Ljubljano kupovat, ampak da bi jih dobival povsodi domá. — Cena knjižici je 24 kraje. J. N.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Zavraca 4. junija. H. — 30. maja okoli 4 popoldne je v Zavracih, kakih 10 minut od cerkve proti Žirem, v neki bajti goreti začelo. Ker so bili ljudje večidel deleč od doma na polji, je bilo malo pomočnikov, in še le ko se je nesreča k cerkvi zvedila in je začelo plat zvona bít, so tudi drugi ljudje urno popustili svoje delo in pomagati hiteli. Ker so pa skorej vse druge hiše deleč preč in večidel griči in grape vmes, in ker je bilo vode le malo, tudi pomoč ni mogla velika biti. V manj, kakor v poldrugi uri je bilo 8 poslopij (3 hiše in 5 družih poslopij), kterih nobeno zavarovano ni bilo, upepeljenih 5 družin, kterih ene imajo majhne otroke, ni drugega otelo, kakor kar je kdo na sebi imel. Tudi en otrok, blizo dveh let star, je zgorel. — Naj bi se revnih pogorelcev dobrotniki usmilili!

Iz Postojne 5. junija. —č— Kar sem obetal častitim bravcem „Novic“ v 39. listu zastran naše jame, se je že zgodilo, — tista stena, ki je dosihmal overala prehod skozi čuda zalo peklenšico (Tartarusgrotte), je prederta, in v kratkem bo pripravna in veliko krajša pot iz gore „kalavarije“ (Kalavarienberg) peljala do „groba“ (Grabmahl). Pod vodstvom gosp. Paula Eunike-a, inženirja tukajšne železnice, in s pripomočjo gosp. Antona Šmidt-a, eléva tukajšne c. k. okrajne stavbine uradnije, so 15. dan p. m. začeli 6 in pol sežnjev debelo steno predirati in danes popoldne ob štirih je bil predór srečno dokončan. Vse se je prav po sreči izšlo; celó tista kot sneg bela podoba velikega dežnika (Regenschirm), narejena iz jamskega kapnika, čeravno tikama predora stoji, ni pri streljanji skale nič poškodovana bila; tudi stroški tega dela niso preveliki v primeri k temu, kar je naša jama sedaj lepša in imenitnejša. Zatorej čast komur čast gré: gospoda Eunike in Šmidt sta res mojstersko doveršila delo svoje. Slava jima! Hvala, hvala lepa pa tudi verlemu odboru, kteremu je izročeno oskerbnništvo naše jame, da mu je vedno mar za to, kako bi se to in uno popravilo v nji, da bode še bolj vabilo popotnike k njenemu ogledu in tako dohodke njene množilo. Da bi pač neutrudljivemu prizadevanju c. k. okrajnega gosp. predstojnika Murnika in pa okrajnega gosp. adjunkta Arko-ta še to obveljalo,

vreti in se kisati začne; v 2 ali 3 tednih naj sprazne so-dec, naj ga očisti po navadi, in tako bo sedaj vés pripraven za vsako vino.

(Da se škorne ali šolni ne premočijo), se prav lahko naredí, ako se škornice, ko so se dobro osušile pa da niso kakor rog terde, z navadnim sirupom, kateri se v vsaki štacuni za par krajcarjev dobí, prav dobro namažejo in počasi osušiti dajo, potem pa z navadnim mazilom za škorne, pa ne preveč, namažejo. Sirup zadéla vse tiste male luknjice, ki jih ima vsako usnje in skozi ktere se premakajo škornice, usnje pa ostane po njem volno dolgo časa. Ni tedaj treba tega sirupovega mazila pogostoma ponavljati, da se le za to skerbí, da se sicer škorne večkrat s kako mašobo namažejo. Čevljar namaže sicer nove škorne z lojem, ribjo mastjo itd., kar naredí, da jih voda ne premoči, al to ne ostane v usnji za vés čas, ampak gorkota nog in od zunaj stopí sčasoma tisto prvo mazilo, da se potem obuvalo le prerado premoči. Sirup pa, včasih ponavljjan, jih naredí spet nepremočljive.

(Iz česa obstoji tisti korneuburški zdravilni prah, ki se prodaja za zdravo in bolno živino, kateri pa je spoznan za zgolj sleparijo?) Napravljen je iz režene moke, praha encijanovih korenin, Glauberjeve soli, navadnega žvepljenega cveta, solitarja in žganih kostí. Prodaja se veliki zvezek po 48 krajc.; — če si pa gospodar vse te stvari kupi v apoteki, si ga lahko napravi za 16 kr.; če si jih pa kupi v štacuni, za 8 kr. Kolikšen razloček cene! Pa ni čuda, da mož to mešanico tako drago prodaja; kako bi mogel drugač plačati velike tiskarske stroške časnikom, v katerih se priporoča, in kako darovati tiste, ki tega galimatijata hvalisujejo!

Starozgodovinske čertice

O pomenu imena mesta Petovion — Ptuj — Pettau ¹⁾.

Spisal Davorin Terstenjak.

Imenitno slovensko mesto, kateremu Slovenci dnešnji den Ptuj, Nemci pa Pettau pravijo, se nahaja pri starih rimskih in gerških pisateljih pod različnimi oblikami. Tacit ima: „Petovionem“, Ammian: „Petobionem“, v napisih nahajamo DEC. COL. POET. tudi POETOVIONE in PETAVIONE.

Ptolomejevi „codices“ imajo: Παταόνιον, Patavium, Πεταόνιον, Petavium, Ποτόνιον, Potuion, Βαιτοβίον, Baetobium, in Πετρίον, Petovium. Na tabli Pajtin-gerjevi stoji: PETAVIONE ²⁾.

Razlog različne te pisave nam pové učeni Benfey ³⁾ pisavši: „Die Eigennamen bei Bergen, Städten u. s. w. bezeichnen die natürliche Beschaffenheit der Lokalität, und die meisten, insbesondere die geographischen sind ursprünglich topische, dialektische Wort-

¹⁾ Zgodovino tega mesta z vsemi imenitnostmi je že pred več leti popolnoma spisal pokojni, učeni in pobožni Slovenec Šimen Povoden, nekdanji beneficiat pri veliki farni cerkvi pod naslovom: „Historisches Lesebuch der Stadt Pettau“. Ni mi znano, kamo je delo po njegovi smrti prišlo. Zdi se mi pa, da je v graškem Joaneji založeno, in da tam čaka človeka, kateri bi ga uvažavati znal. Spisal je tudi rajni Povoden zgodovino vseh imenitniših cerkev na dolnjem Štirskem; tudi ta rokopis plesnuje v kakošni omari. Povoden je bil tudi v mlajši dobi priden sodelavec slavnoznanega časopisa: „Archiv für österreichische Geschichte“ in si ni samo ko pisatelj, temoč tudi ko priden duhovnik velike zasluge pridobil. Ptujsko mestjanstvo in duhovništvo bi dolg svojega spoštovanja do rajnega naj lepše odrajtalo, ako bi se skerbalo, da Povodenovi spisi pridejo na svetlo. Cele ima lepo „kroniko“ od učenega Orožen-a, Marburg svojo „Geschichte der Stadt Marburg“ od marljivega dr. Puffa, celó za zgodovino Radgone in Lutomera je skrbel učeni Hofrichter; edini Ptuj, slavno mesto že za Rimljana, pa nič ne stori za izdavanje zgodovine svoje?!

²⁾ Glej Wesseling I. A. stran 129. Katančič Commentar. in Plinium stran 54.

³⁾ Benfey v članku: „Vesuv und Aetna. Eine etymolog. naturhist. Bemerkung v „Zeitschrift für die Wissenschaft der Sprache“, herausgegeben von Dr. Albert Hofer II. Band stran 114. Pis.

formen, welche dann, ohne sich den dialektischen oder sprachverwandlichen Lautreflexen zu unterwerfen, in verwandte Sprachen, endlich auch ohne weiteres in unverwandte Sprachen und zwar zunächst gewöhnlich bei den Alten durchweg durch das Vehikel des Gehörs aufgenommen werden. Wir lernen desshalb überaus selten Eigennamen, insbesondere geographische in ihrer ursprünglichen Gestalt kennen; die meisten sind uns durch die dritte, vierte, ja noch entferntere Hände überliefert“.

Sem še spadajo resnične opazke ostroumnega Potta ¹⁾: „Man muss bei solchen Wörtern und Namen, welche eine fremde Sprache aufnimmt, oder die in ihr aufbewahrt sind, sowohl darauf Rücksicht nehmen, in wiefern si den ausländischen Klang durch ihr Bezeichnungssystem wiederzugeben vermochten ²⁾, als auch ob sie denselben nach einheimischen Wörtern und Formen umgemodelt habe“.

Kakor se vsak obiskovavec tega slavnega mesta lahko očividno prepriča, je staro mesto večidel tam stalo, kjer sedaj Drava teče; toraj se je raztezovalo tik gornjoptujskega pečevja skoz ves Viče kraj gorice, kateri „Ferbešek“ pravijo, zna biti gori do Orehove vesi.

(Konec sledi.)

Popotni spominki.

Dva dni v Goratanu. (Dalje.)

Zdaj udarijo sovražniki na okope in na zadnjo baterijo; al ker je vhod bil terdno zagrajen in od male posade s topovi in puškami junaško čuvan, niso mogli precej predreti. Nadognjenik Ravh, vidši, kaj se godí in se zgoditi more, spozná, da je brez vunajne pomoči, ktera se je ravno borila na življenje in smert. Poprime toraj v ti zadregi zadnje sredstvo, da bi sovražnika nekoliko časa ustavil, ki je z novimi četami nad zadnjo baterijo hrul. Kakor točo vsiplje kertače na vojsko, z granati pa zapali Naborjet. Svitlo shablja ogenj in v hipu se posveti terg v svitem plamenu. Ravno je bila ura 11 (bila je zadnja ura vitežkega Hencel-a), ko se goreč zvonik s strašnim gromom podrè. Kojniki in topništvo, ki so v Naborjetu stali, so se mogli res nazaj umakniti, tudi nekaj pešcev je ogenj gasit hitelo, kakor je bil Ravh modro prerajtal, pa — tudi zadnja baterija je med tem omagala. Nar hrabrejši njeni branitelj, stotnik Kupka, je bil grozovito razmesarjen. Vlekli so ga na neki vert v Naborjet, kjer je svojo hrabro dušo izdihnil; imel je 30 ran in ni bil nek več človeku podoben. Razun Kupka je padlo pri ti baterii še več častnikov in večina posade; majhna množica jih je v občni gnječi pobegnila, ostali vsi so bili vjeti.

Pa serditost Francozev je tolika bila zavoljo terdovratne brambe, da bi bili vse posekali, ako bi ne bil prišel o pravem času v Naborjet namestni kralj Evgen sam, želječ iz ust ujetnikov natanko zvediti, kako so branili svoje kladare. Nadognjenika Ravha so bili prec pri napadu zajéli in ga posekati hotli, al neki francozk stotnik ga je rešil. Pa, ne čudite se, dragi bravci, tej velikodušnosti; on je storil to le zastran tega, da bi bil Ravh pričal, da ravno ta stotnik je prvi na baterijo prilezel. Ko je bil vjetnik to poterdil, ga odpeljejo, da bi ga ustrelili. „Ta bramba“ — reče francozki general — „je bila brezumna; brez koristi se je prelila krí toliko hrabrih vojakov; edini današnji naskok nas stane 13sto ljudi; njih smert terja maševanje“. Že so bili francozki strelci puške na Ravha namerili, kar priletí adjutant z ukazom, naj se vjetnik pelje pred Evgena. Ko je ta od njega pičlo število posade in braniteljev kladare pozvedil, serdito zavpije: „Kako se je pešica ljudi prederznila ustavljati celi vojski?“ Ravh možko odgovori: „Hraber vojščak ne misli na število sovražnikov, ampak na svojo dolžnost“.

¹⁾ Pott Etymolog. Forschung. I. B. str. XXXIV.

²⁾ Zato smo našli: Adsalluta, Redsomar, Redsatus za: Acaluta, Recomar, Recatus, ker Latinec nima glasnika c. Njegov c pa se pred a glasi kakor k. Pis.

— Ta odgovor je bil Evghenu tako po volji, da je Ravha, in na njegovo prošnjo vse vjete pomilostil.

Prederli so bili Francozi jez, ki jih je več dni zadržaval, in divje se gnali naprej proti Terbižu, kjer jih je čakalo novo kervavo delo. Malo kasneje so imeli tudi oni naborjetski klanec zavarovan, pa nazadnje, ko so mogli pobrati kopita in so tirani bili od naših celó domú v Pariz, je razpadlo vse v neznane razvaline.

Cesar Ferdinand je čislaje toliko junaštvo postaviti dal hrabrim braniteljem spominek, rajnim v slavo, in mlajšim v spodbado. Ko so pa v novejši dobi Lahi bili začeli rogoviliti, so spoznali, da je potrebno, tukajšne in prediljske klanec z novimi terdnjavami oskerbeti. Glej tû gori, dragi bravec, kako mogočno se dvigujejo baterije, kako žugajo obilne puškarnice vsakemu prederznežu smert. Stalo bi dandanašnje še vse več truda, ako bi se hotel kak neprijatelj tega klanca polastiti.

Toliko o tem. Urno sva jo zderčala zdaj z voznacom doli v Naborjet.

Terg, ki ima nemške in slovenske prebivavce (tedaj nemško-slovenska fara), je precej velik in ima mnogo velikih poslopij, ktere pričajo o veliki starosti kraja. Ravno to nam svedoči tudi tesno stisnjena cesta skoz terg, kateri je že sam po sebi za obrambo pred kakim sovražnikom kakor nalašč. —

Zapustivši Naborjet me je peljala pot, kakor dozdej, vedno ob desni strani hriba polagoma navzdol. Dolina prihaja nekoliko bolj obraščena, le verhovi gorá kažejo svoje skalnato rebrovje. — Kake pol ure nad Naborjetom sem prestopil reko Belo. Tukaj se mi je na mostu zadnjič pokazalo belo obzidje naborjetskih terdnjav. Česta me je peljala zdaj ob levem bregu Bele in podnožji hribov; skoz nemško vas Lužnice pridsemu se mi je kmalo pokazal slovenski farni kraj Lipalja vas (Leopoldskirchen), ki je zopet prav velik in ima mnogo lepih hiš. Tukaj sem obiskal rodbino enega svojih prijatlov, kateri so me — akoravno po osebi nepoznanega — prav gostoljubno sprejeli. Vidil sem pa tudi v hiši toliko snažnost in tak lep red, da se redko vidi pri kmetijskih ljudeh. (Dalje sledi.)

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Vélikega Varadina na Ogerskem 6. junija. Ker so se po več županijah (komitatih) Ogerskega mnogotere hudodelstva čedalje bolj jéle dopernašati, je višja vlada Ogerske (General-Gouvernement für Ungarn) po več krajih ubijavcem in roparjem na mestu smertno kazen nažugala. Posled tega ukaza je bil konec preteklega tedna v Salont-i, v spodnjem biharskem komitatu, 4 ure hodá od Vélikega Varadina, obešen neki možk z omoženo žensko. Ta dva obsojenca sta živela v nedopušeni zavezi, ter sta pravega moža, kateri jima je od več hodil, neusmiljeno umorila; roke sta mu odsekala; ko pa le še ni bil mertev, mu je žene brat s sekiro glavo odtesnil. On sicer sodnikom terdovratno tají svoje hudodelstvo in zatorej ni bil z onema dvema vred obešen, ker dosihmal sodniki niso mogli verjetnih dokazov najti; ostri pravici vendar le ne bo odšel; prej ali pozneje mu bo rabelj vrat zavil. — Pri tej priložnosti so se Salontčani z gorjačami vkup zbrali ter so enako kazen tudi za tretjega ubijavca terjali; — ali dvé stotni vojaške straže pri vislicah ste jih prepričale, da ni gorjač potreba, kadar koga obešajo. — Čujte, braveci, pa sedaj še groznejšo prigodbo! Dva dni po tem je doslužen vojak v Salonti prenočiti želel; za srebern tolar je pri nekem kmetu posteljo dobil. Ker je pa veliko od tatvin in ubijanja v teh krajih slišal, je dal 100 srebernih tolarjev, ktere si je prihranil skoz 14 let, ko je cesarja služil, temu kmetu, pri katerem je čez noč ostal, shraniti. Po večerji gré na hišo spat. Ko je že sladko počival, prideta hišni gospodar in gospodinja k njemu in ko ga v sladkem spanji najdeta, ga on prime, ona mu pa vrele mastí v usta vlije, da je revež strašno smert storil. Ko sta mertvega v vertu zagrebla, gresta tolarje

štet. Drugo jutro pa jima pride sosed srečo vošit, da sta sina, ktereга celih 14 let nista vidila, sopet nazaj dobila. Strah in groza prešine sedaj kamnite serca, — toda prepozno! Verli sin, kateri se je mislil še le drugi dan starišem razodeti, je bil v svoji rojstni hiši od lastnih starišev grozovito umorjen. — Res, neverjetno se bo zdelo tako hudodelstvo našim bravcem, posebno ako pomislijo, da ravno pred dvéma dnevoma sta zavoljo uboja v ravno tisti vasi dva obešena bila in da žalostni izgled ni nič pomagal, — ali resnica je vse, kar sem pisal. Morivca lastnega otroka sedaj v ječi zaslužene kazni pričakujeta. **Vraščan.**

Iz Istre 10. junija. S—c. Srečna se je mogla imenovati ta dežela, dokler ji je še vinska terta rodila. Kmet, ako tudi nepremožen, je bil zadovoljin s svojim malim žitnim pridelkom, da je le polne bačve (sode) vina imel; pil ga je vesel iz golide in dobrodušno ga ponujal memogredočemu, ne le samo znancu, temuč tudi tujcu. Al zdaj je vse drugač. Vino, Božja kapljica, nas je, tako reči, zapustilo; letos in pretekle tri leta je loza (terta) poginila, ali zavolj bolezní ali pa zavolj mraza, posebno stara terta; v nekterih krajih neki kebríčki ¹⁾ — šipavíce jih Istrijan imenuje — že več let čuda škode delajo, in tudi to leto jih je dosti; oni peresa, ki se berzo posušé, na tertnih mladikah vkup zvijajo, kakor cigare, in v njih pusté svoje jajčika, nekako enake onim svilnih gosenc, in tako se izgobjo novi škododelniki za drugo leto. Kmetje pravijo in terdijo, da ni mogoče te živali pokončati, zakaj so menda leni jih pobirati in zatirati. Naša misel pa je, ako bi gosposka jih silila, ali jim kako plačilo zato obečala, kakor so nam „Novice“ iz Tiroljskega v 41. listu oznanile zavolj kebrov, bi berzo vsi šli čistit svoje vinograde, in zaterla bi se z vsakoletnim skerbnim pobiranjem ta žival saj po večjem. Mnogo posestnikov je pa tudi brez prevdarka več tert posekalo, ktere bi se bile sčasoma spet okrevale — in odtod kakor tudi od gori imenovanih vzrokov pride, da marsikter gospodar, kateri je po 100 do 300 in še več špodov (špod derží 60 bokalov) vina popred vsako leto pridelal, mora sedaj žalosten reči, da ni v teh slabih letih poldrugi špod dobrega vina spravil. V deželi, kjer je nekđaj vina kot vode bilo, velja zdaj bokal na debelo 20 krajcarjev, ki je, kar mi pomnimo, pred 8 leti se lahko dobil po krajcarji ali k večem po grošu. Oj, koliki razloček! Ni se dalje čuditi, da je marsikter Istrijan klavern in vès pobit, nekoliko od lanskega glada, nekoliko ker morebiti kisline nima pri hiši, zraven pa dolgá dosti.

„Sila kola lomi“, pravi pregovor, kateri se izpolnuje sedaj v Istri zastran vina. „Voda je le za Krajnce, in še v opankah ali postolih (šolnih) dobra ni“, ali „po vodi se žaba v trebuhu naredí“ smo večkrat čuli tû govoriti; sedaj je pa dobra voda in če tudi iz kakošne nesnažne smerdljive lokve (luže). Bog, da bi imeli krajnskega ali pa koroškega tepkovca ²⁾, kako željno in veselo bi ga gotovo mnogi serkljali domá in še raji pa na polji ob veliki vročini in žeji! Ali bi ne bilo morebiti dobro, da bi tudi v Istri poskusili tepke saditi in to pijačo napravljati, kateri imajo verte ali pa zemljiša zato pripravne, na priliko gospodje župniki, in da bi druge spodbadali k temu? Marsikdo bi jim hvalo vedil s časom. Ali bi ne bil tepkovec bolji od tistega vina, ktero si je Istrijan smislil lansko leto v sili iz smreke ³⁾

¹⁾ Nate par takih kebríckov, da vidite, kakošni so. — (Kebríčke poslane smo spoznali za dvojno tisto pleme, ki tertam po nogradih že od nekđaj škodo dela, in jih v Vipavi tertijone ali tertanele imenujejo; istrijsko ime „šipavíce“ je prav dobro; morebiti nam bojo gosp. Schmidt od teh škodljivcev kaj več povedali. Vred.)

²⁾ Zares dobra pijača, česar smo se prepričali sami pred 10 leti, popotovaje po Koroškem.

³⁾ Smreka, po krajnsko brinje, se v več krajih Istre razločuje od krajnskega brinja v tem, da jagode so debeleje, pa ne tako gladke in okrogle; posušene ostanejo bolj černo-rudečkaste.

Popotni spominki.

Dva dni v Goratanu. (Dalje.)

Konec Lipaljevasi sem zopet Belo prestopil. Mnogi stranski potoki, ki se va-njo izlivajo, jo že tū naredijo precej veliko reko. Pod golim navpik stoječim pečovjem me je peljala zdaj cesta ob desnem obrežji, na levem pa so se mi razprostirale zelene senožeti, po katerih je vse polno kôšcev in grabljic mergolelo. Bilo je že proti poli dnevu in sonce je pripekalo hudo. Ene trenutke še sem se peljal in že sem zagledal cilj in konec svojega potovanja: nemški Pontabel z belim in svitlim, laški Ponteba z začernelim gotiškim zvonikom. Stojita ta dva kraja, ktera le majhen potok mejí, na izhodu treh dolin. Ta, po kateri sem jez prišel, derži od jutra; druga, po kateri priteče ravno imenovani mejni potočič, od severja; tretja, v ktero se tudi Bela razliva, naravnost proti jugu. Proti zapadu se nad Pontebo dviguje visok, s senožeti obraščen hrib. O pregledovanji tega sem dospel prej ko sem mislil v Pontabel — nemški in zadnji farni kraj kerške škofije — in sem berž pri prvih hišah obstal. Gostinčar, prijazen Nemec, mi je med kosilom mnogo pravil o homatijah leta 1848, ko so hotli Talijani tukaj siloma mejo predreti; prebivavci so bili v velikem strahu, ker žugali so Talijani s požarom in morijo. Ko so pa velikonočne dni pripeljali topove iz Celovca in prihiteli vojaki, ki so zastavili griče nad vasjo in jeli Lahe s topovnimi in puškinimi krogli kropiti (tudi našega krajnskega regimenta „Hohenlohne“ 3. batalijon je pomagal tū zopet mir in red ustanoviti), se je rogoviležem kmali kri ohladila.

Ni jih pa tudi menda na celem svetu različniših krajev od Pontabla in Pontebe. Pontabel s svojimi 87 hišami ti kaže v vsem terd nemšk značaj: hiše z visokimi lesénimi strehami, jezik, obleka, običaji, živež, z eno besedo: vse je nemško. Komaj pa prestopiš mali potok, ni drugače, kakor da bi bil v sredi Talijanskega. Zastonj obračaš oko (razun cerkve), da bi kaj zapazil, kar bi te Nemčije opominjalo, — zastonj poprašuješ prebivavce za to in uno po nemški; visoke hiše z nizkimi strehami na korce in vse drugo, kar nam je unkraj razodevalo nemški značaj, nas tukaj v hipu prestavi med terde Talijane.

Ker sem od tega berzega preména že poprej slišal, sem želel kakega človeka vendar poleg sebe imeti, ki bi mi unkraj kaj pokazal, in po sveči sem naletel na mladega gospoda, kterege sem po malih trenutkih svojega nedanjenja sošolca in prijatla, zdaj učitelja tukaj, spoznal. Med veselimi pogovori in pripovedovanjem, kako se je njemu in meni od časa ločitve godilo, sva prestopila potok, ki je nekda ločil Nemčijo od Furlanije, bivšega posestva oglejskih patrijarhov in pozneje benečanske ljudovlade. Stopil sem tū vpervič na talijansko zemljo, in tako so mi bile spolnjene moje že večletne goreče želje. — Ponteba je velik terg, ki šteje okoli 247 hiš, ktere so zlo vse po dvoje, tudi po troje nadstropov visoke. Ker razun ogledovanja nisva nobenega družega opravila v Pontebi imela, greva narpoprej cerkev ogledat. Zidana je v gotiški šegi, je prav velika in tudi kaj lična. Prijatelj moj mi je hvalil tudi izverstne orglje, ktere so po talijanski šegi z zagri-njalom zagernjene in imajo razun navadnih spremenov tudi šumeče trombe itd., kar Lahi kaj radi imajo; gré po ključ, da bi mi kaj zaigral, in kmali prihiteta z njim tukajšni fajmošter in eden kaplanov — obadva prav priljudna gospoda. Prijazno me po furlanski nagovorita, pa žalibog! bil sem ptujec in nem za ta jezik. Kaj je bilo početi, ker moj tovarš tudi ni razumel furlanščine? Čujte, kako smo jo tolkli! Pometel sem urno po glavi vse latinske besede skupaj, ktere so mi še od druge latinske šole v spominu ostale, in začeli

smo jo lomiti po latinski, da je vse prek letelo. Se vé da pogovor je bil v taki zadregi v vsem zlo kratek, vendar za silo smo se še dosti zastopili. Še nikoli mi ni bilo po šolah in prepričlem uku tako žal kakor tisti dan. — Ko iz cerkve stopimo, me povabita gosp. duhovnika tudi v farovž. Lepo poslopje je bilo. Poslovivši se tukaj od nju sva šla s prijatlom Pontebo dalje ogledovat. Vse je osnovano prav po mestnem redu; vsaka ulica ima svoje ime, ki je, se vé da po talijansko zapisano na vogelnih hišah. Tudi sled še marsikake kroglice, ktero so bili naši leta 1848 sem čez potok poslali, sem vidil na nekterih hišah. Druzi posebnost ni bilo zdaj več ogledovati; čas je tudi že pretek, toraj se je bilo treba podati zopet na nemško stran nazaj. Tukaj je bil konjič že pripravljen. Moj prijatelj me je želel spremiti do Lipaljevasi, da bi se po poti še kaj pomenila, in hajd! sva bila na vozu proti Lipaljevasi. Kako hitro ura teče, kadar prijatelj s prijatlom po dolgi ločitvi kramlja, gotovo marsikak bravec vé; toraj se ne bo čudil, ako povém, da veliko prezgodaj sem bil v Lipaljevasi. Od svojega prijatla sem se koj na vozu poslovil, on se je vernil zdaj nazaj, jez pa sem se urno derdral naprej proti Naborjetu. (Dalje sledí.)

Kratkočasno berilo.

Čebela in osa.

Lepo je rastla dušéca cvetlica pod zelenim germičkom in ob solnčni toploti žlahen duh od se dajala. Komaj solnce s svojimi dobrotljivimi žarki zemljo ogreje, že lepa cvetlica razprosti svoje cvetje in prijazno sprejema solnčno toploto. Prijeten duh žlahne cvetlice privabi več živalic, ktere pridejo serkljat iz nje drage sladčice. Naj prvo priletí osa, v sredo cvetja se zložno vsede, in hití poberati sladki med zale cvetliške device, kakor da bi se bala od tovaršice pregnana biti. Kmalí potem priletí pridna čbelica, in se tudi ravno na tisto cvetlico vsede, kamor jo cvetliška dišava vabi. Osa jo gerdo pogleda in ji tako govori: „Le hitro se mi strani poberi, na tej cvetlici nimaš ti nič pravice; kdor pred pride pred melje“. Čbelica odgovori: „Ne umaknem se tebi, veš, le jez imam pravico po vseh cvetlicah medú naberati ne pa ti. Ti le sama sebe paseš, ljudem nobenega prida ne storiš, nobenega dobička ne prineseš, ljudem le škodo delaš, vsak te sovraži, dobro véš. Jez pa medú veliko vkup spravim, ljudem dobre jedila in sladke pijače pripravljam, še marsikterege umnega čbelarja tudi obogatim, zato me v dobri reji imajo, lepo za me skerbijo in še za-me posebne zeliša špogajo, da iz njihovega cvetja medú nabiram, pa me boš ti samopašnica odganjala!“ Osa zareži rekoč: „Precej se mi strani poberi, če nočeš tepena biti; pravica gori pravica doli, jez sem bila pred tukaj ko ti, torej meni gré cvetlica“. Zda začnete ena drugo odrivati in se pikati. Ker nobena ni hotla odjenjati, ste se sprijele, in neusmiljeno ena drugo pikate in koljete na smert.

Ravno nad njima je imel velik dolgonožnik, obéh sovražnik, svojo mrežo prepreženo med dvema vejicami germička, ki je nedolžne živalice v njo lovil, in se z njih ker-vijo gostil. Kadar ste bile čbelica in osa v nar hujem boji, se pajk na tanki nitki spustí na cvetlico in zavpije: „Kaj je to? zakaj se tako serdito vojskujete? zadosti je te vojske, jez vaji hočem zmirati in vajnemu prepiru konec storiti“. Zlo se zdaj obé prestrašite. Sovražna osa potem reče: „Prav je, da si prišel in boš razsodil: ktera izmed naju ima večjo pravico iz te cvetlice med serkati“. „Bom po pravici razsodil in vaji umiril“ — govori zdaj pajk. Veselja se smeja in brusi svoje krempljice, ker dolgo časa že ni nič v svojo mrežo vjel, toraj je že grozno tenak bil. „Govori zdaj, osa, prvič ti: zakaj se vojskujete?“ Osa: „zato ker sem jez pred na cvetlico priletela ko čbela, in me hoče pregnati, mislim, da meni gré pravica“. Pajk pravi: „Čbelica, govori zdaj ti!“ Čbelica: „Jez imam do vseh cvetlic posebno pravico od vikših meni dano, zakaj me ta divjak odganja in mi

Budina posebno mesto biti. Prosim slovenske mladenče, kteri v Gradcu ali v Beču živijo, naj poiščejo, pri katerem nemškem pesniku srednjega veka se te verstici najdejo, in naj nam ga v „Novicah oglašijo. Meni ni mogoče, ker sem oddaljen od knigarnic.

vsi svojo živino v hlevih in je ne pušajo na pašnike. — Nar imenitniše angleško pleme je pleme iz Durhama; govedo tega plemena je veliko kakor mlad slon (elefant), in nič drugzega ga ni kakor samo meso; rogovi durhamskih volov so komaj kake 4 pavce dolgi, okrogli in debeli; krave pa imajo tanje, dalje in zakrivljene roge. Goved tega plemena kakor sploh skor nobene goveje živine ne upregajo Angleži; delo je le za konje — pravijo — goveja živina je za meso in mleko na svetu; z delom — pravijo — se izdelajo goveda in se ne spitajo kakor je treba. Brezaste in lisaste so večidel goveda tega plemena; v dveh letih so za mesnico spitane. Meso njih pa ni tako dobro kuhano kakor je pečeno. (Konec sledi.)

Naravoslovski pomenki, tudi gospodarjem v prid.

Mušice v Ložu na Notrajskem.

Ker ni bilo letos ob pravem času mušic, kakor vsako leto po navadi, smo mislili, da jih ne bo; imajo namreč navado v sredi velikega travna gojiti se, in terpe do konca rožnika. Ker pa je letos tačas pogostoma deževalo in hladno bilo, so se zakasnile.

Preden za kaj več poprašam natoroznance zastran teh čudnih živalic, hočem ob kratkem popisati, kar nam je tukaj znana od njih. Te baže mušice so pohlevne živalice, ne pikajo in ne pijejo kervi, kakor komarji ali druge muhe; deržijo se le pri vodi. Slišal sem tudi, da so pri črnem morji in še drugod ravno takošne, kakoršne so tu v Ložu. Ne vém, ali je res.

Ta žival je dolga čez pol pavca, nje život je červu podoben, z devet černo-rujavimi pasovi, in z belo-rujavimi vmesi; čez persi je nar debelejša, in nje herbet je višji kot širji, kadar peroti ima; debelost života je kakor so polževi rogovi; tanjši je proti zadnjemu koncu, glavo ima kakor druge navadne muhe; život je pa tako upognjen, da prav na vampu sedi, glavo in zadnji konec pa kviško derži; peroti ima lepo vkup stisnjene, četert pavca daljše od života; nog ima šestero: štiri ima po četertinki pavca, sprednji pa po pol pavca dolge; zadek ji pa dve kakor las tanke, skor pavce dolge osti, ki ju kakor rogovilice na dvoje molí, rep nadomestujeta. Njih opravilo je, zjutraj kadar solnce enmalo ogreje, do desete ure prav gosto rojiti; popoldne pa od pete ure do terdne noči letajo, pa le nad vodo; sicer se razletijo za strelaj deleč od vode, pa ne rojijo tako gosto kakor nad vodo. Če je pa dež, kakor tudi ob hudi vročini posedajo po drevesih, zidovih in strehah, da jih je vse černo; berž pa ko se zvedrí, začno tako gosto rojiti, da solnce ne presije skozi; rojijo pa tako umetno ena proti drugi, da pol jih gré doli za vodo, pol pa gori proti vodi, in vendar se ne zadevajo. Sicer se vidi, da se ena v drugo zaganjajo, kakor da bi se terkale, pa to počnejo le zato, da bi se dve vkup sprijele, kar se pa ne zgodi vselej; če ste se pa sprijele, stoji zgornja na spodnji tako na herbtu, da zamorete obe lahko leteti, samo da spodnja ima svoj život tako gori zakrivljen kakor kambica. Visoko letajo do osem sežnjev; nikjer pa ne tako gosto kakor nad vodo. Če pa huda sapa pripiše, so hipoma v kraji, in le, kjer je zavetje, še rojijo.

V imenu radovednih podám sedaj dvoje vprašanj: kako se te živali plodijo, in koliko časa živé?

Ker nar raje nad vodo in lužo rojijo, se vidijo v vodi na dnu, kjer so nar bolj rojile, pike kakor grah in še debeleje, bele, kakor da bi bile s soljo ali apnom potresene, in po naših mislih menimo, da se v vodi iz tistih belih jajčkov gojijo, in da se od vodnega sopuha živijo, ker jih nikoli ni viditi, da bi kaj jedle ali pile. Koliko časa pa vsaka živi? to nam ni znano; ker, kadar rojijo, jih toliko v vodo pocepa, da vse zdežama plavajo po vodi.

Morebiti se bo bralcem „Novic“ neverjetno zdelo, ako jim povém, da se tega merčesa od 5 do 15 voz nabere pri nekterih mlinih. Tu veržejo hlood čez vodo, in se jih v par

dnéh že za cel voz nastreže; zmečejo se na kup, kjer se pa ne smejo pustiti dolgo, ker začno hudo hudo smerdeti kakor gnjile ribe, in ko bi več časa na kupu ležale, se kup vname in na sredi vés rudeč postane, in tako zgorí, da ni za rabo. Iz njih je tako dober gnoj, da še človeškega preseže. Ta gnoj pa ravno prav pride o tem času za ajdo in repo gnojiti, in se razloči kakor noč in dan od navadnega živinskega gnoja. Ta mušičjak je tako hud, da, če bi se ga na debelo ali pa kakor z drugim gnojem po njivi natrosilo, bi vse zgorelo pod njim. Ko bi naši ljudje znali s tem mušičjakom prav ravnati, bi lahko iz enega voza mušic nar manj štiri vozé z zemljo zmešanega dobrega gnoja naredili. Kdor jih 15 voz nabere, dobílahko, če 4 vozove zemlje vsakemu primeša, 60 vóz dobrega gnoja.

Ker so tedaj te živalice v prid kmetijstvu, bi radi vedili, kakor sem gori omenil, kako se zaredijo in pa koliko časa živijo? *)

Sicer se vidi redko ktera med njimi tudi bela te sorte, pa so še dvakrat večje, zato jih mi za matice kakor pri čbelah imamo.

Še veliko bi se dalo od njih pisati. Jez sem le toliko popisal, da bi s tem sprožil, da bi nam kak drug več povedal od njih.

J. Janežič.

Popotni spominki.

Dva dni v Goratanu. (Dalje.)

Kmali sem bil v Naborjetu. Želel sem zdaj terdnjave od znotraj pogledati, pa kar trenutka ni bilo zamuditi, sicer bi ne bil mogel biti že zvečer na Višarjah. Šel sem tedaj do narvišjega verha kanaljske doline unkraj Žabnic. Tukaj je pri potoku, ki izpod Višarij priteče, moj voznac ustavil, in jez sem se okrenil peš po stezi na desno proti gori. V podnožji hriba so kočje, kjer postrežljive Žabničanke kuhajo romarjem krepčivne jedi. One so mi pravile, da malo pred je mnogo mladih gospodov memo na Višarje šlo. Ta novica je pospehovala moje stopinje; pa čeravno sem htet, jih vendar nisem mogel dohiteti. Čisto sam sem korakal na goro, — pa kmali se je stisnila noč, in nisem še deleč od ravnine bil, ko mi je doli z stolpa Višarij naznanjalo brenčeče zvonjenje večerni pozdrav Marije. — Noč je bila zdaj nastala; blišelo mi je le verh ozke doline od luninih žarkov razsvitljeno pečevje nasproti; — obdajala me je toraj tema in grobna tihota, ker razun ljubkega žuborenja hladivnih virčikov, ki pogosto izvirajo ob stezi, ni nič motilo nočnega miru. Skoraj pri vsakem virčiku so za trudne romarje napravljene sedeži, ki neizrekljivo mikavno vabijo k počitku in ponujajo okrepčivno hladilo žejnemu popotniku. Pa tudi velike skladovnice derv ob potu se ozirajo na popotnike, ki hočejo za pokoro kake polena nesti na goro.

Ko sem dospel verh ozke dolinice, skozi katero me je dozdej pot peljala, se mi je gojzd odtegnil in kmali sem se znašel na prostorni zeleni in ravni trati, po kateri je mesec razlival svoje blede žarke. Tukaj so bili planinski pašniki, in živinica se je tako mirno pasla po njih, kakor podnevi, in še toliko mirniše, ker je ne pikajo zdaj hude muhe. Pot se združi tu z rabeljsko stezo in pelja zdaj na desno (proti zapadu) po prijazni dolinici do konca njenega, kjer se zopet v stermit breg spustí. Verh tega se mi je hipoma odperla divja ovčja dolina, omejena od visocih in stermit pečin, na ktere se pač obrniti smejo besede slavnega Vodnika:

„Sklad na skladu se dviguje

Golih verhov kamni zid;

Večni Mojster ukazuje —

Prid', zidar, se les učit!

*) Te mušice, katerih ljudstvo naše menda ne imenuje drugač kot vodne muhe, bi se prav za prav imele imenovati enodnevnice (Eintagsfliege, Ephemera), ker ne živijo več ko en dan, nektare le malo ur. Nahajajo se v več krajih po vodah. Znane so posebno dvoje. Prosimo, da bi nam jih nekoliko v majhni škatljici na ogled poslali. Potem kaj več od njih.

Res, v mnogoverstnih podobah obdajajo to dolino sterme goličave, kakoršnih si človek komaj misliti zamore. — To in temno-modro, jasno obnebje s svetlo luno me je navdajalo z nepopisljivimi čutili; mnogokrat sem obstal pregledovaje veličastni prizor.

Odslej me je steza peljala po ravnem okrog golega verha in ravno je na Višarjih bila ura 3 četertinke na 9, ko se mi cerkev posveti. Dosegel sem tedaj cilj in konec današnjega potovanja, in akoravno vès spehan urne hoje, sem vendar stopil, zadostivši pobožni slovenski šegi, za malo trenutkov v cerkev, ki je odperta celo noč. Bila je čisto prazna, le dvoje svetlih lučic je gorelo poleg lepe podobe matere Božje. — Zapustivši cerkev sem se podal v nižje doli stoječe romarsko poslopje, akoravno se mi je zdelo, da me bodo znani duhovniki jutер kregali zavoljo tega. Najdel sem ondi še vse na nogah; bilo je sicer mnogo romarjev, al mojih prijatlov ni bilo med njimi. — Po večerji mi je bila odkazana prav snažna izbica za prenočišče. Vročina podnevi in urna hoja na goro me je bila zlo prevzela; upal sem toraj kmali zaspati in spočiti se, — pa goljufalo me je. Namesti v posteljo me je gnalo zopet vèn pod milo nebo, kjer bi bil prelepo in toplo noč skoz in skoz lahko prečul. Ako me tudi niso obdajali prijatli, se mi je gibalo serce radosti polno; zakaj kamorkoli sem se ozerl, veličanski prizori so mi napajali lepote nenasitljivega duha. — Koliko je bilo ravno na času, ko sem se podal k počitku, nevém; prvi glasovi jutrajnega angeljskega češčenja pa so me zbudili že zopet iz spanja. Bledi svit lune se je bil umaknil rumenim žarkom jutranjega solnca, ki so zlatili že verhove pečovja, ko sem zapustil svojo izbico. Podal sem se zdaj zopet gor v cerkev, kjer so se kmali pričele sv. maše, ena za drugo; pri zadnji so oni gg. bogoslovci iz Celovca peli, ktere sem zvečer pri uhodu na goro terdno za svoje prijatle mislil. Po končanih sv. mašah sta me iz cerkve stopivšega kaj prijazno sprejela gg. kaplana Sumper in Ferčnik, obadva iskrena vlastenca in rodoljuba. V nju družbi sem zdaj vès čas bival in pri svitu solnca pregledoval Višarje in razgled na vse štiri okrajne sveta. Da! po pravici imenuje slavni koroški pisatelj Jos. Wagner ta kraj „velikanski oltar, ktereга je narava postavila Večnemu v slavo in čast“.

Višarska božja pot — koroški Nemci jo imenujejo sploh bolj le sveto goro — šteje svoj začetek iz štirinajstega stoletja, kar spričuje kronografikon nad presbiterijem cerkve, ki se glasi: „In hoc loco Mater Christi In Venta stetit“ (1360.) Kakor nam ljudski glas pripoveduje, so najdlji pobožni pastirji v nekem bezgovem germu podobo Marije, pred katero je živinica poklekovala. Kmalu je privabilo to češčenje tudi mnogo ljudi na goro. V začetku so postavili nad germom revno kapelico, ki se je pozneje po obilnih milodarjih romarjev spremenila v veliko cerkev, ktera ima podobo podolgastega križa. V nji stoji zdaj véliki oltar nek ravno na mestu, kjer je rasel nekdaž omenjeni germ, kar nam tudi gorí navedeni kronografikon svedoči. Lesem se shaja vsako leto pobožnih romarjev nebrojno število; je pa tudi kraj tako rekoč osredok čveterih deželá: Koroškega, Krajnskega, Goriškega in Furlanije. Pa tudi iz drugih dežel naše carevine se nahaja vsako leto pobožnih romarjev, tako da se število vsakoletnih obiskovavcev na kakih 50 tavžent šteti zamore. Cerkev, nizka sicer pa precej lepa (posebno presbiterij in véliki oltar nam kažeta obilni bliš; orglje pa bi imele enmalo bolje biti) stoji pod narvišjim homcom obraščene gore, ki ločena sloni na sterme pečine gole Višjegore. Pred cerkvijo je več lesénih kočúr, kjer se mnogo lepих reči za odpustke prodaja; od teh hišic pa peljejo široke stopnjice dolí v duhovniško in dvoje romarskih poslopij, ktere poslednje imate prostor za kaka 2 tavženta ljudi.

Potov na goro je več; nar bolj navadna sta vendar od Žabnic in Rabeljna. Nazaj gredé pa se zamore na sanéh peljati, ktereга to veseli. Žabničarji vozijo namreč za male krajcarje po strašno stermiti stezi tako urno na malih sanéh romarje navzdol, da človeku skoraj sapo jemlje. Vsaki

dan se vendar ne nahajajo ti voznači na gori, razun ako jih nalašč naročiš, ampak le o večih shodih. (Dalje sledí.)

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Istre 16. junija. S—c. ¹⁾ Naj vam, drage „Novice“ povem morebiti nepričakovano veselico. Pred tremi meseci Vas nesem pervikrat v našo še le pred 4 leti napravljano šolo, da bi vidil, kaj da bodo moji šolarčki (65 na številu) k Vam rekli in kako se ponašali? Podam tedaj 8 let staremu fantiču 11. list letošnjega leta ter mu rečem: „Francek, poskusi tole brati“. Bil je sostavek pod nadpisom „Malih ptičic, zakaj jih ni?“, ktereга brez spodtike še dosti dobro za pervikrat bere. Drugi skerbno poslušajo. Ko je končal, poprašam, ali je razumel, kar je bral? Odgovori mi, da le nekte besede ne, in ko mu povem, da je to krajnsko, mi odgovori: „ter je deboto kakor naše, koje v školi štejemo“.

Malo malo razločka je tedaj med krajnskimi, sedaj vse ptujšine čistim, in med jezikom našega primorja, ker ga že mali otroci pri prvem pogledu zadosti razumejo. In zakaj bi tudi ne, saj je ena mati Slava nas vse rodila.

Drugi dečak mi prebere „Milošnje in beračenje“ v 12. listu prav po volji, in vsi so bili veseli, da so danes kaj novega vidili in slišali. Vse, kar smo brali, sem jim še bolj na drobno razjasnil in dokazal korist teh bukev, ktere se imenujejo „Novice“ in se natiskujejo v Ljubljani; tudi sem jim obljubil, ako bodo dobri in pridni, jim bom večkrat iz njih kaj povedal pa tudi brati dal. Verujte mi, da se je ljubezen in želja do „Novic“ tako v serca naših otrok vtisnila, da so me potem večkrat po njih popraševali, dokler jim ne pokažem 14. lista, iz ktereга smo brali „Cepljenje marúna v Liburnii na Istrijskem“, od „koroških tepk“ in „novičarja iz Reke“ v 21. listu; zapazil sem pa, da posebno jim je dopadlo iz Istre kaj slišati; al kdo se bo temu čudil, da vsakemu je rojstni kraj naj bolj pri sercu. — Drugi dan dalje jim dam 34. list, pokažem „novičarja iz njih domovine“; oj, kako se jim je serčno veselje na obrazih igralo! vsak bi bil rad bral.

Mislim brez dvombe, da bi se mladina, tudi pri nas sila potrebnega nauka v sadjoreji rada poprijela, le da bi se ji učnik s poštenim plačilom in pa sadjo-sadišče oskerbelo. Al, žalibog, zato se tudi v Istri dosihmal še malo malo dela! Občine (soseske) obljubijo, da se bo to ali uno ukazano napravilo, al deset let po tem je vse še, kakor je bilo, pri starem.

Pa ne le samo šolarji, ampak tudi priletni ljudje razodevajo ljubezen in nagnjenje do Vas, mile „Novice“, zakaj mnogokrat me poprašujejo, kaj da jim imam danes iz „folj“ ²⁾ povedati, ker sem jim večkrat že kaj pravil al od murbinih drevés ³⁾, od zatiranja gosenc, cepljenja sadnega drevja, al pa tudi ktero za kratek čas itd.; le škoda, da premalo ljudi pri nas zna brati in pisati, kar je dandanašnji vendar sila potreba in bo čedalje bolj, ako hoče ljudstvo napredovati v omiki na duši in telesu.

+ Iz slovenskih goríc 18. junija. Danes smo na farnem pokopališču sv. Antona pokopali pridnega domorodca Janeza Terstenjaka, bratiča slavnega Davorina Terstenjaka. Rajni se je rodil 30. maja 1823 v fari sv. Antona, in je bil mešnik posvečen 21. junija 1848. Pastiroval je ko kaplan pri sv. Barbari v Halozah, pri sv. Andreji v slov. goricah, na Muti in v Ernoži, in je bil povsod ljubljen ko zvest pastir od verne črede, ko ljubeznjiv učnik od šolske mladeži, in ko odkritoserčen prijatelj od duhovnih bratov svojih. Pljučna bolezen ga je primorala iz službe stopiti in slednji čas ko deficient živeti. Božja volja je bila, da je svet zapustil, in odpotoval po plačilo svojih blagih

¹⁾ Kmetijski družbi poslanih 5 fl. smo izročili njeni dnarnici. Diplom bote kmali prejeli. Vred.

²⁾ Tako imenujejo pri nas časopise po laški besedi „il foglio“, das Blatt.

³⁾ Ktere se tudi pri nas sem in tam nahajajo.

da se vé pečin ogibati, da na prodih pravo strugo pozná, in da v kakošen most ali berv ne zadene; zadnjek je pa mnogokrat komaj 12 do 14 let star fantiček.

Od Celja doli se jim ni treba več prodov in pečin bati, ker pri Celji Voglajna Savini dovelj vode pripelja; zato tukaj po dva flosa skup zvežejo in polovica flosarjev gré domú. Drugo stavo imajo pri Zoretu med Zidanim mostom in Račjem v Savi, čeravno semtertje tudi na Laškem ali poleg laških toplic kakošen flos ustavijo. Tukaj že po tri flose skup denejo.

Memo Loke, Sevnice in Reichenberga pridejo na tretjo stavo v Kerškem, kjer tudi prvo vodno mito plačati morajo. Dalje memo Brežic in Suseda gredó do četrte stave pri zagrebškem mostu.

V tem redu pa samo tisti gredó, kateri mislijo svojo robo dalje v Slavonijo peljati; kdor pa ni tje namenjen, gleda, da berž ko je moč flose prodá. Kadar na Horvaško pridejo, imajo navado, da vsakega, kateri pervikrat doli pride, kerstijo, ter mu „kuma“ in „kumico“ postavijo in ga — pa ne s Savo — ampak z vinom polivajo. V Rugvici zvežejo, ker doli ni več mostov, celó po 15 do 25 flosov skup, in takemu kakor njiva širokemu flosu s 4 vesli, kateri po 2000 do 3000 goldinarjev veljá, pravijo „koliba“. Na slavonski meji novince, kateri ni še Turške vidil, s kako terto prav dobro premoštrajo, da vse žive dni pomne, kdaj je pervikrat v Slavoniji bil. V Sisku, Gadiški, Brodu in Mitrovcah prav lahko in za dober dobiček poprodajo svojo robo Slavoncem in Turkom; kdor pa še več dobička želi, gré v Pančevo in Palanko. Predlanskem je šel nekdo celó do Oršave. Vreden je, da se ime tega pogumnega in verlega moža, kateri je prvi flosarjem pot v Oršavo na meje bugarsko-vlaško-sedmograške kerčil, in prvi na „železne vrata“ poterkal, da naj se odprejo lesu iz štajarsko-slovenskih gor, v naših „Novicah“ vsem slovenskim bratom v izgled in njemu v čast priobči: ta mož slovenske korenine je Praznik iz Ročice.

Flosarji lepe dnarje domú prinesejo, ali pa vino in žito, ktere ga jim zemlja doma le malo rodi, na Horvaškem skupujejo in domú vozijo.

Tudi kar se telesne lepote in čverstosti tiče, ne bodeš na slovenskem Štajarju lepšega in zdravejšega rodú našel. Sred zime bosi po Savini gazijo in plavijo les, ki se semtertje v brege zapikuje, in nič jim ne škoduje vse to *).

V Zagrebu 15. junija 1856.

K. Žavničar.

Popotni spominki.

Dva dni v Goratanu. (Dalje.)

Višarje so imeniten kraj; kamorkoli se ozreš odtod v široki svet, reči zamoreš z Vodnikom:

Štej snežnikov goličave,
Kar derži nar dalj oko. —

Gori na severo-zapadu kaže čez druge gore z večnim snegom pokriti véliki zvonik (Grossglockner) svojo belo glavo; od njega doli proti izhodu se vlečejo in kipijo nad črnimi hribi, kakor otoki iz morja, enako beli verhúnci, mejači Koroškega in Solnograškega. Dobro se razločite ena za drugo dravska in ziljska dolina s svojimi planinami. Ker pa ju visoki hribi obdajajo, ne moremo gledati nju ravnine. Proti izhodu doli vidimo na levo Zilogoro (Dobrač), Gerlico, in več drugih verhov; pa tudi lepe ravnine nam kažejo nebrojno število mest, vasí, gradov, jezer, cerkev, polj in borštov; — na desno se nam kaže okolica belopečanska in krajnskogorska dolina notri do Jesenic in Stola. Še bližej tû na desno pa nam je sivi krajnski Mangart — prav za prav mejnik treh deželá — kakor tudi koroški Kraljev verh, imenovan tako po kralji Alboinu, ki je na njega temenu pregledoval talijanske

ravnine in tû sklenil, izpeljati svoje Longobarde iz panonskih ravnin v ta — res pravi zemeljski paradiz. — Proti jugu nam zaperajo sterme goličave Višnjegore in njenih sosedov, z večnim snegom v svojih skalnatih razpokah in špranjah, vès daljni razgled; proti zapadu pa vidimo tik pod nami globoko Ovčjo dolino, za njo se odpira na levo med vstric pred nami stoječim Nabois-om in Černim verhom razgled v Italijo in južno Tiroljsko, kjer dobro in ostro okó, pričemši z goro Monte canino našteje devet verst gorá; na desno pa se vleče kanaljska dolina gori proti Pontabel-u. — Kaj tacega, kakor tukaj, je mogel viditi naš Vodnik na Veršacu, zakaj tudi tukaj človek nehotoma popeva:

Pod velikim tukaj Bogam
Breztelesni bit želim,
Čiste sape sred mej krogam
Menim, da na neb' živim!

Prezgodaj so mi pač minule ure, ktere sem tukaj preživil, pa imel sem danes še daljno pot storiti. Gnalo me je namreč še v Rabeljsko dolino in na Predil, želel sem pa še zvečer priti nazaj na Terbiž, toraj se mi ni bilo več muditi. Zapustil sem Višarje v družbi gg. kaplanov Sumper-a in Ferčnik-a, ki sta me precej deleč spremila, in spustil se, ločivši se od nju, namest po včerajšni poti zdaj proti Rabeljski dolini. Urnih korakov sem skakljal proti ravnini, vedno bolj glasno mi je donelo ropotanje od cesarskih svinčnih topivnic pri Merzli vodi (Kaltwasser), ki stojijo v izhodu Divjedoline (Kaltwassergraben) med visoko Višarsko goro in stermim Kraljevim verhom. Ravno pri teh sem prišel na véliko cesto, ktera tû prestopi iz desnega na levo obrežje Zilice. Znajdel sem se zdaj tik podnožja Kraljevega verha, ki se kakor stermin zid naravnost kviško 6042 čevljev dviguje. Dolina, ki leži v ravni meri proti jugu, je tukaj prav ozka; le malo ostane cesti in modro-zeleni reki Zilici ravnega prostora. Nemudoma sem se podal naprej, ker sem svinčne topivnice nazaj gredé pogledati hotel.

Od mosta pelje cesta, obsenčena od košatih bukev, nekoliko navkreber. Na verhu homca stoji harmica (šranga). Pri nji se nam Rabeljska dolina popolnoma odpre. Divje lepa je pač! Kakor orjaška stražnika jo varujeta dva velikana; na desno podolgasti Kraljev verh, na levo še sternejši Petverh (Fünfspitz), mogočni Montač pa nam proti jugu zapira dolino in zastonj išče neskušeno oko popotnika prostor za daljni pot čez Predil. Dolina je zlo tesna, pa še jo pokriva večidel bel prod, ki nam spričuje večkratno silovitost sicer na videz mirne Zilice. — Akoravno stoji Rabelj v sredi doline, ga nam vendar nizki peščeni griček skoraj tako dolgo zakriva, da že va-nj dospemo. Vas le ta ni velika in zahvaluje svoj obstanek bogatim svinčnim rudnikom, ktere večidel hranuje v nedrijih svojih mogočni Kraljevverh. Vidil sem rudokope kar rušno na gori odkrivati, in spodej se je nahajal celi zaklad rude. Brez tega bi pač stala Rabeljska dolina kakor zapušena puščava, ker še tako ima le malo rodovitnega zemljišča in prostora. Hudi plazovi pozimi, tesnoba doline, ktero popolnoma malokdaj solnce ogreva, in pogoste povodnji so hudi protivniki žlahnim sadikam. Nekteri rudokopi toraj ob pondeljkih od deleč sém dohajajo na težavno delo in grejo v saboto zopet domú. Ruda se vsa tukaj loči in potolče; topí se pa deloma tû, deloma pa v cesarskih topivnicah pri Merzlivodi. Na prvem mestu se na leto napravi okoli 2000, na drugem pa okoli 7000 centov svinca. (Dalje sledí.)

Slovanski popotnik.

* „Delle colonie slave nel regno di Napoli, — lettere del professore Giovanni de Rubertis“ se imenuje zanimiva knjižica, ki je prišla letos v Zadru na svetlo, potisnjena iz časnika „Osserv. Dalm.“ Znañi grof Orsat Počič je bil na Laškem in se je soznanil z nekim napolitanskim Slovanom (Serbov), profesorjem de Rubertis iz Aquaviva, in tega pisma je Počič na svetlo dal.

*) Prosim častitega celjskega dopisnika „Novic“, naj bi v korist našega narodopisa kaj važnejega o tem predmetu, posebno kar se tiče statističnih in historičnih stvari te vejo naše trgovine, ako je mogoče, priobčiti blagovolil.

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 28. junija 1856.

Gospodarske skušnje.

(Bivec, nove sorte ogeršica, zelo pohvaljen). V nekem kmetijskem časniku smo brali te dni sledeče: Bivec utegne ogeršico kmali spodriniti; pridelali smo zernja in slame na enakem prostoru trikrat več kakor ogeršice; olja je dal 4 odstotke (4%) več. Sejali in obdelali smo ga kakor ogeršico. Zajec se ga ne loti na polji, ker ga perje njegovo bôde in je grenkljatega okusa. (Radovedni smo, kaj nam bojo gosp. fajmošter Zalokar, gosp. Terpine in še drugi, ki so lansko jesen bivec sejali, povedali v svojih skušnjah).

(Kako na homcih in gričih in družih pešenih krajih sadne drevesa saditi.) Po Manteuffelovih skušnjah se dá drevje na gričih in družih pešenih krajih, kjer spodej ni dobre persti, tako saditi, da se ne vsadi v skopane jame, ampak verh zemlje. Grof Šonbronov vertnar Paul Zobel je več let to skušal in se prepričal, da je prav dobro. Ravnal je takole: Korenino je obrezal ravno tako kakor da bi bil imel drevó v skopano jamo posaditi. Potem je zemljo na določenem mestu enmalo razkopal, močen kol dobro v zemljo zabí, zraven kola pa drevesice s korenino naravnost na zemljo postavil in ga po navadi h kolu privezal; ko je vse to naredil, je korenino drevesa z dobro perstjo 6 do 7 pavcev na debelo posul. Drevesa, ki se na pešenih krajih, kjer je spodej le pesek, po stari navadi v jame vsajajo, rade vsahnejo, — to vé vsak gospodar. Na to vižo verh zemlje posajene pa se sponašajo kaj dobro in ostanejo zdrave in rodovitne. Tudi na močirnih krajih, kjer preobilna moča v zemlji koreninam škoduje, ako se vsade v jame, je tako ravnanje verh zemlje vse hvale vredno. Le poleg njiv bi ne bilo svetovati zato, ker plug, kadar se blizo orje, lahko poškoduje verh zemlje razširjene korenine, da drevesice potem vsahne. Povsod drugod pa se zamore ta sadba priporočati, zakaj po nji se drevesa, kakor smo rekli, tudi na takih zemljah dobro obnašajo, kjer bi sicer pod zlo šle.

(Woch. d. pat. oec. G. in Böhm.)

Gospodarske novice.

* Pod nadpisom „Bistroumen pripomoček za povzdigo sadjoreje“ (Ein sinnreiches Mittel zur Hebung der Obstkultur) beremo v dunajskem časniku „Presse“ novico, da v vojaški Granici (k. k. Militärgränze) vleva višji ukaz kompanijam, da vprihodnje se ne smé nikomur poročni list dati, dokler ženin in nevesta nista zato postavljeni komisii skazala, da sta zasadila predpisano število cepljenih dreves. Omenjeni časnik hvali to višjo zapoved kot gotov pripomoček, da se spravi sadjoreja na noge. V več deželah in tudi pri nas v nekterih krajih je to že stara lepa in koristna navada, — ne vémo: zakaj bi se naravnost ne ukazala pa povsod, kjer je še premalo sadja zasajenega! Veseli smo tudi mi sprejeli to novico kot višji ukaz iz Horvaškega in serčno želimo, da bita postava povsod obveljala, ker povsod je sadja potreba, povsod sadje veliko zaleže gospodarjem. Tudi prisiljena dobrota je dobrota; ako je ne spozná tisti, ki je prisiljen kaj dobrega storil, jo bojo že spoznali, kaj veljá! otroci in unuki in unukov unuki.

* Da bi tertno bolezen odvernili je nek posestnik na Laškem vitez Ratti k vsaki terti položil kos neugašenega apna in ga s perstjo zakril. Pravi, da je prav dobro pomagalo, posebno v kremenasti zemlji.

Popotni spominki.

Dva dni v Goratanu. (Dalje.)

Po kratki pomudbi sem zapustil Rabelj. Kmali unkraj kaže ob cesti na levo mala dolinica prelep slap, kterege sem dolgo z začudenjem ogledoval. Čez visoke pečine šumlja potoček kakor bister srebern pas doli v ravnino. Pač mnogokrat sem na tem potovanji obžaloval, da ni mi dan risarski um, ker z mnogo drugimi lepotijami dal bi bil tudi ta slap prec na papir. — Prestopivši mostek, pod katerim spod slapa pritekajoča vodica urnega teka proti velikemu potoku hití, se mi je jela cesta tik levega hriba napenjati vkreber. Nisem dolgo koračil še kviško, ko se mi je posvetilo v dolinici na desno prelepo, temno-zeleno Rabeljsko jezero s svojim malim otokom. Troje velicij gorá: Montač s svojimi večnimi sneženimi plazovi, Kraljev verh in Petverh se ogledujejo v zerkalu tihega jezera, ki je bilo danes vse mirno in pokojno. Kadar pa po hudih nevihtah in pomladi, ko se sneg na obdajočih gorah topí, silni potoki va-nj privrejo, prestopi svoje meje in navadno tiha, iz njega izvira joča rečica se spremeni v hrušečo reko, ki Rabelj-u in celi dolini preti s potopom.

Dolgo me je peljala pot, izsekana v sinji rob visoko nad obrežjem jezera — vedno precej napeta; mahoma se okrene na levo proti izhodu in v malo trenutkih sem se znašel na verhu Predila, kjer ob cesti stoječ steber naznanjuje popotniku mejo Goratana in primorske kronovine. Stal sem tedaj v tem malem času, kar sem domačo zemljo zapustil, že v tretji deželi. Čvetero ob cesti stoječih poslopij nam priča, da tudi visoke, divje in puste kraje poišče človeška pridnost, iskaje od majke narave ljubega kruhka. Pa te hiše popotnik lahko prezre, ker razgled, ki se nam verh Predila v primorsko zemljo odpre, je eden nar lepših, ki si jih človek misliti zamore. Goli, okrogli in stermin Mangart, ki kaže v Krajno in Primorsko svoj bledi, divji obraz, stoji pred nami ter nadvladuje nebrojno število stermin verhov, ki se od njega sem na levo vlečejo proti Goratanu, na desno pa proti Bovcu. Pred menoj v bližnji daljavi sem zagledal nad in pod cesto nove Prediljske terdnjave; od njih naprej doli pa sem ob podnožji Mangarta sledil z očesom cesto, dokler se mi ni deleč doli med gole pečine, roditeljice višnjeve Soče, zgubila. Ene korake še sem stopal naprej in stal sem zopet na mestu, kjer je leta 1809 obilno močila krí jugoslovanskih hrabrih junakov posvečena tla domovine. Kakor so nekdaš Špartanci zapisali na kamniti steber, kjer je Leonida s svojimi hrabrimi tovarši padel, pomenljive besede: „Ptujec, povej Lakedemoncem, da mi tukaj počivamo, ker smo postave domovine spoštovali“, ravno tako nam med spodnjo in zgornjo terdnjavo tik ob cesti stoječi spominek, zelo enak unemu pri Naborjeti, naznanjuje: „V spomin junaške smerti e. k. stavbenega stotnika Janeza Herman-a žl. Hermansdorf-a dné 18. maja 1809 in z njim padlih bojnih tovaršev (postavil) cesar Ferdinand I.“

Pomudi se, dragi bravec, ker si me že tako dolgo sprem-
ljati blagovolil, tudi tukaj še ene trenutke z mano, in čuj.
kaj meni, tebi, in vsem potomcem zgodovina od tega kraja
govori in naznanuje.

Že ob časih vojská med Avstrijo in Benečansko repu-
bliko je bila dolina Koritenca, ki se odtodi pod Mangar-
tom in Velikim Verhom (Rombon) proti Bovcu vije, z Bo-
reškimi gradom (Čuša, bovška zatvornica, Flitscher Klause),
kaj imenitno in važno mesto. Leta 1797, ko je Napoleon I.
po padu Mantove urno se pomikal proti Beču, je bil Boreški
grad urno zopet sozidan. General Köblös ga je branil z
500 vojakov zoper francozke kerdela generalov Bon-a in Ver-
dier-a, pa po hrabrem upor, obkoljen (umzingelt) z gorami
od vseh strani, je bil zmagan, in padla je terdnjava sovraž-
nikom v last. — 12 let pozneje je namesti Boreškega grada
zadobil Prediljski verh, kjer ravno stojimo, imenitno in važno
nalogo. — Poprej še, ko so pomladi leta 1809 se med
Avstrijanci in Francozi pričele nove pule, je bilo našim treba
skerbeti, da bi v potrebi se sovražnikom vhod v Goratan
preprečil. Vsled tega je bilo sklenjeno Naborjetski in Pre-
diljski klanec s terdnjavami, baterijami in prekopi utrditi.

Naprava tega imenitnega dela je bila pri Naborjetu,
kakor nam je že znano, stotniku Hencel-u, na Predilu pa
stotniku Herman-u izročena. Delo tukaj je bilo memo Na-
borjeta veliko težavniše, ker lega te višine ni za obrambo
tako pripravna, kakor una. Manjka ji namreč ob cesti ster-
mih skal, ki bi kraj s stermino varovale. Postavil je ven-
dar Herman, kakor je mogel, leseno, deset sežnjev dolgo
in ravno tako široko kladaro. Poprej še, ko je bilo to delo
končano, se je unel vnovič vojske plamen, ki je svetil k
slavni zmagi naših čez Francoze pri Sacilu, kar nam je že
tudi od Naborjeta znano. Delo terdnjav je bilo toraj začasno
ustavljeno, Hencel in Herman sta hitela k glavni vojski, da
bi se udeležila njene slave. Krepko so postopali naši proti
Veroni, pa na Parskem je bil med tem nadvojvoda Karl pri-
siljen se umakniti. Okoliščine so zahtevale, da se donavska
armada pod poveljništvom nadvojvoda Karla, in talijanska
pod nadvojvodom Joanom združite, ki ste dozdej vsaka po-
sebej se bojevale. Umakovali so se tedaj naši počasi iz Ta-
lijanskega. Herman pa je mogel v tem zapuščenem terdnjavo
urno izdelati in v brambini stan uravnati. Oborožil jo je
zdaj s 10 topovi; 35 ljudi se odloči, da so stregli topovom;
dné 15. maja okoli poldne pa je prišlo 222 graničarjev slu-
žinskega polka pod poveljem stotnika Vitkoviča, kteremu se
je popoldan tistega dné še mala truma ravno tega polka
pod poveljništvom stotnika Jankoviča pridružila, ker je pro-
sila, naj bi jo v kladaro vzeli, — al zavoljo premalega pro-
stora je le malim bilo to dovoljeno. — S strelivom, hrano
in vodo se preskerbé za 6 tednov. Tudi taposada je bila
vzeta iz zadnjega odreda avstrijske vojske, toraj silno
trudna in oslABLJENA, al — akoravno jim je bilo teló trudno,
bil je duh jačji, ker ga je razgrevala ljubezen do vladarja
in slava domovine. Vidili smo pa že pri Naborjetu, kaj to
dvoje premore!

Imenitna in resnobna naloga je bila Hermanu in nje-
govim tovaršem izročena. Skerbeti jim je bilo, da bi ustav-
ljali in zadrževali sovražnika, dokler se glavna avstrijska
armada srečno ne umakne, razbere in opoči. Vseh oči so
bile obrnjene na malo terdnjavo Predila, ktero je varovalo
malo kerdelo junakov. Čakal jih je sila terd boj s celo mo-
gočno sovražno armado, ktera bo naše, kakor po domače
pravimo, lahko zmlela ko mlin moko. Al naj bo zmaga ali
skor gotova smert, neomagljivo in neoplašljivo je moglo ži-
veti v njih prepričanje, da posvečeni so domovini, in le čez
njih mertve trupla bo zamogel preriti sovražnik v oserčje
avstrijske carevine. — Posebno dobro je prevedil to Her-
man. Mil in velikovažen je bil toraj trenutek, ko se je na
Terbižu zadnjikrat poslovil in ločil od prijateljev svojih. „Osta-
nite z Bogom, dragi moji, in pomnite mene v svojih molit-
vah“ — jim reče v predčutji svoje bližnje smerti; „sam sem
si pozidal grob, v kterega se zdaj podam; nikdar več se

tù vidili ne bomo!“ — Hrabri junak! le prerresnične so bile
tvoje besede. (Dalje sledi.)

Jezikoslovne drobtinice.

Za nemško prislovico: „Hoffen und Harren macht Man-
chen zum Narren“ smo dosihmal prejeli od gosp. dr. H. C.:
„Marsikdo obnori, kdor zdihuje pa želi“; — od
gosp. J. T.: „Up in zanes je mnogim spodnes“; —
od gosp. J. M.: „Dolgo kdor snubi in čaka žené,
se rado poslednjič mu osli molé“, — in pa: „Kdor
čaka brez neha in v upih (upanj) živí, prerada
nazadnje mu sreča zaspí“. Gosp. M. nam je poslal
poslednje prislovici z zagotovilom, da niste skovane,
ampak zapisane kakor ju je slišal; le enmalo popravil ju
je in poslal za slovník z opazko: če mar kdo še za boljše
vé, naj jih razodene.

Kratkočasno berílo.

Národna pravlica.

Enkrat je imel oče tri sine: Petra, Pavla in Jakata. Vsi
trije so si žen iskali. Čuli so, da v deveti deželi je silo
bogata deklica, ktera pa se noče omožiti. Njeni oče pa jo
je vedno silil, naj si moža poišče, in ker ji nikoli zastran
tega mirú ni dal, je naposled vendar privolila. Ali strašno
čudno navado je imela, kakoršne menda noben človek na
zemlji nima, namreč, da se nikdar ni zasmejala. Še
tako smešna reč je ni mogla v smeh pripraviti, in ker si
je bila tega svesta, je rekla: „Naj bo, — temu čem roko
dati, kdor me bo v smeh pripravil“.

Marsikter snubač je bil že zastonj daljno pot storil, pa
kaj, ko bi bilo še samo, — al hudobna deklica je še dala
poverh vsacemu ušesa porezati, češ, kaj me nadleguješ, če
me ne moreš v smeh pripraviti.

Peter in Pavel pa se niste dala s tem strašiti, ker mi-
kali so ju kupi zlata in zale lica. Tedaj si kupita konja
ter se napotita v deveto deželo. Al tudi Jaka bi bil rad bo-
gato ženo dobil in si misli, morda mene sreča išče. Pa brata
ga nista hotla sabo, ker sta menila, da mu je malo manjka.
On jo pa bos, razoglav in golorok za njima peš vreže, toda kmali
ga jamejo noge boleti in več ne more. Brata mu dalje od-
ideta. Kaj če? Najde na poti lesen obroč. Naglo prične brata
nazaj klicati: „čujta! nata! glejta! kaj sem našel“ — pravi
in kriči Jaka. Ga počakata, pa ko jima obroč pokaže, se
smejaje konjiča spodbodeta in kmali sta deleč pred njim.
Zdaj najde Jaka vého, in zopet jame upiti: „Draga bratica!
lepo vaji prosim, počakajta me; še nikoli nista tako lepe stvari
vidila kakor sem jo tlé našel. O kako je lepo!“ Brata res
počakata. In ko jima pokaže veho, se zjezita in ga dobro
ozmerjata ter urno naprej jezdita. — Zopet se Jaka enmalo
odpočije, ter jo urno za njima korači. Ali konj je urniši kot
človek, tedaj je reva zopet zaostal. Vés klavern gré memo
germa; iz tega sferčí tica, ki je na gnezdú sedela. Jaka
gré in vzame gnezdo z mladiči. Na vés glas se spet dere
in kliče brata, naj ga počakata. Ta pa ga nočeta več sli-
šati. Al Jaka ne neha upiti: „Glejta, glejta, o preljuba zlata
bratica! gotovo je ni na svetu tako lepe stvari, — v voljni
posteljci se giblje, čivka in zeva; čakajta, čakajta, gotovo se
ne bota kèsala!“ — Bog ti vedi, kaj je zopet dobil — pravi
Pavel — morda je res kaj posebnega. Naj bo, še zdaj ga
počakajva“. In res ga počakata. Jaka se kmali prismeja z
gnezdom v roci. „No, vidita, kako je to mično!“ „O ti pé-
kvati cigan!“ — zarencí Peter — da nama pot tako kratí“,
ter skoči s konja in ga počí za uho. Jaka se joče in se
vsede pod staro bukev. „Molči, Peter! ker te je moje uho
tako serbelo, glej, da te ne bodo tvoje še bolj“.

Potem, ko se je bil dobro odpočil, gré dalje polagoma,
obroč čez ramo, veho v žepu, gnezdo v njedrii. Bratov ni
več vidil. Čez dolgo pride do lepega lepega gradú. Ravno
je hlapec konje napajal in Jaka zagleda med njimi konja
svojih bratov. „De te šmentaj! kaj smo že tù?“ Stopi v vežo

se z lego in imenitnostjo tega mesta bolj soznaniti, na njegov pretres; vendar zaveržemo Knabelnove terdenja, da so Solvljani bili Kelti in da vse podobe na spomenicih stare Solve so vzete ali iz gerškega ali latinskega bogočastja in življenja.

Mesto Solva se še omenjuje v listinah do leta 1075 po Kristusovem rojstvu, čeravno že bolj s popačenim imenom.

Naj starejša listina je od 20. novembra 890, v kateri kralj Arnolf nadškofu Dietmaru več posestev v Avstrii, na Štirskem, Koroškem in Ogerskem poklonuje. Dotične verste se tako glasijo ¹⁾: „Arnolfus divina favente gratia Rex.... Tradimus itaque atque firmamus ad predictum monasterium s. Petri, s. Rodbertis primitus Castellum s. Erntrudis... ad Sulpam civitatem Zuip vocatam cum omnibus juste ad eandem civitatem pertinentibus, cum quercetis et campis, sicut illa fossa, quae incipit de Moura et tendit usque ad Luonznizam, et ut Luonzniza et Sulpa de Alpibus fluunt, quicquid inter has duas amnes habemus, totum ad predictum monasterium concedimus, et forestum susel cum panno sicut in potestate antecessorum nostrorum fuit et nostra“.

Tukaj vidimo, da je „civitas Zuip“ stala tam, kjer se stekate reki Sulpa in Laznica v bližini Susela ne deleč od Mure. Reka, koja se v pismu Arnolfovem veli Sulpa, se v listini Eberharda drugega veli Sulbe, „qui Sulbe in ore populi nuncupatur“ in „civitas Ziup“ se omenjuje v listini od 7. marca 970 v sosesčini „civitatis Lipniza“ ²⁾. Iz teh prikladov vidimo, da mesto Solva se je v devetem stoletju glasilo Sûpa, ker le iz oblike Sûpa je mogoča nemška tvarina Zuip, Ziup. S čerko z so Nemci v srednjem veku pogostoma izrazovali glasnik s; in glasnik u nemški ljud na Štirskem še danes den rad izgovarja kakor *ui*, na primer: Luiben, to je: Lubno, diplomatsko in uradno Leoben.

Supa pa je postalo iz Solpa; glasnik l se je vokaliziral kakor to vidimo v besedah Kupa iz Kolpa, vuk iz volk serbski *sô*, *vô* za sol, vol.

Prestop glasnika v v glasnik p je naraven, ker se labijalci p, v, b, m izmenjujejo. Tako je Solpa postalo iz Solva.

Ker smo se prepričali, da Solva, Solba, Sulba, Sulpa, Supa so samo premembe slovenskih tvarin, nam tedaj še gré dokazati, da je Solva slovensko ime, in daje mesto dobilo ime po reki, kraj ktere je stalo.

Korenična oblika imena Solva je sanskritski sal, koja je po gunirani obliki in izmeni glasnika l z r postala iz sři ³⁾. Sal pomenjuje po učenem Rosenu to kar sři, namreč „gehen“, „bewegen“. Tej koreniki odgovarja gerška *āl*, „springen“, „sich heftig bewegen“, latinski salio.

Z ohranjenim organskim glasnikom σ je postala v gerškem oblika *σαλ* z izvirnim pomenom močnega gibanja, n. pr., *σαλός*, „heftige schwankende Bewegung insbesondere des Meeres“, *σαλεύω* „heftig bewegen“, tudi *σαλώω*. Ostroumni Benfey pa pravi: „Von dem Begriffe des heftigen Bewe-gens sind vielfache Namen des Wassers, der Flüsse und Meere ausgegangen; so heisst im Sanskrit sar-it, Fluss, sar-i, Wasserfall; saras, Teich, mit l für r; sala, Wasser, salila, Wasser. Im Griechischen entspricht *άλ* wieder mit Verlust des thematischen o statt *άλο*, woraus im Nominativ *άλς* lat. salum = sansk. sal-am, Meer, *άλος*, zum Meer gehörig“ ⁴⁾.

Da so stari Slovenci iz te korenike tudi stvarjali poznamljevanja za reke, poterjujejo živi prikazki, na priliko: Soča iz Solča, Sočava iz Solčava ⁵⁾, Sola, So-

lin, Solinec itd. Pa tudi sufiks *va* je slovenski, primeri: Nasva, Narva, reke na Ruskem. Naš slavní Šafařík misli, da se je polna oblika glasila Nasava, Narava, tako tudi Solava, po izpušenem glasniku a pa Solva ¹⁾.

Solva toraj pomeni kar: Aquae, Achen, mesto kraj vode, ktero še Nemec danes den imenuje: Solm, Sulm, namesto: Solv, Solb, Sulb, in celó naravno, ker tudi v nemščini se labijalci p, v, b, m, izmenjujejo, na priliko: Alm, Falm, Huem namesto Alb, Alp, Falb, Hube, Lemberg za Löwenberg (Lvov), Bamberg za Babenberg ²⁾. Keltiški jezik ima kakor zendski za sanskritski glasnik s sorodni h; zatega voljo najdemo sansk. sara, gotiški salt, cimriški hal. Tako Solva ne more biti tvarina keltiškega jezika.

Na koncu tega pretresa še samo nekoliko čisto slovenskih imen iz kamenov stare Solve.

1. „Masculus DEVSI filius vivus fecit sibi“ etc. ³⁾. V tem napisu je ime Devsa čisto slovensko v obliki in koreniki in pomenu: Virginus, primeri zavoljo oblike imena: Jarsa, Mursa, Kobsa, Hnevsas.

2. „Publius Laelius Publii Libertus Heracla vivus fecit sibi et SAMVDAE Musonis filiae“ itd. V tem napisu najdemo čisto slovensko ime Samuda. Rodbine Samuda živijo v fari sv. Margarete na dravskem polju, v fari sv. Jurja na Ščavnici itd. Dalje še najdemo ženski imeni DVBNA in BVBNA. Žlahna rodbina Bubna se najde na Českem. Dubna pomeni Cerella, die Eichene.

3. L. „Memmio L. Lib. Liberali et SAMMAE Conjugi Patronus fecit“. Ime Samo je historisko in znano vsakemu Slovincu; dalje tvarine so: Samovit, Semovit, Semik, Semota, Semimisel, ktere se v naj starših poljskih listinah nahajajo.

4. „L. BOGIONIVS L. F. Fla. MISSICIVS Solva oriundus“. Ta napis sem že v lanskih „Novicah“ razložil.

Popotni spominki.

Dva dni v Goratanu. (Dalje.)

Pod noč 15. maja se pokaže našim, od vasi „Zgornji Log“ (Oberbrett) pridša perva sovražna divizija, in mahoma se začne strel med francozkimi prednjaki (Plänkler) in našo posado. Sovražnik, da bi svojo vojsko zbral, je iskal pripravnega mesta s tem, da je pričel nasipe kopati in skrivati se za-nje; pa močni strel naših ga urno nažgè k umiku.— V tamni noči dokonča sovražnik pričeto delo, pa veliko četo odpravi tudi po stezi, ki derži prek stermih gor in bujic po nasprotni strani doline v Rabelj in prisili s tem na umik one tri avstrijske kompanije, kterim je bilo naloženo obvarovati občenje Naborjeta in Predila z glavno vojsko. — Tako so bili naši prediljski junaki od vsih strani obdani, brez upanja pomoči.

Rano jutro 16. maja prično francoske baterije svoj ogenj vsipati na kladaro, pa brez vsega uspeha. Kmali potem udari sovražnik od vsih strani z naskokom proti našim, pa tudi ta poskus spodleti. Ljuti boj se začne; pa silen strel, ki je gromel od naših iz kladare, ne pusti protivniku predreti okopov. Posebno strelci, verlo dobro zunaj kladare razpostavljeni, so mnogo prederznežev, ki so se topovom bližali, posmodili po tleh in sledna nova skušnja Francozov je bila za-nje pogubljiva. — Vidši, da z bojem nič ne opravi, se začno z našimi dogovarjati. Francozki glasnik pride in vabi posado, da naj se podá, pa tudi te poskušnje so se razbile ob zvestobi naših junakov. „Ne bo nič!“ merzlo Herman glasniku odgovori. Zopet začne žvenketati orožje, puške rigajo vnovič ogenj, kar terpi do pozne noči, pa vse zastonj.

Noč, in z njo tišina nastane; le zadnji stoki padlih so se odmevali po drugekrat samotni dolini, ktero so zdaj močno

¹⁾ „Schriften des histor. Vereins für Innerösterreich“ I. zvezek, stran 21.

²⁾ Glej ravno imenovano knigo stran 22, 24.

³⁾ Glej: Benfey „Griechisches Wurzellexikon“ I. 60.

⁴⁾ Benfey r. o. str. 61.

⁵⁾ Solčava, Sočava, Sučava, reke na Ruskem; tudi na Štirskem je Sučava znana dolina divjo-romantiška, po nemškem Sulzbach. Pripovedi prebivavcev in geološke preiskave poterjujejo, da je vsa dolina kernica bila nekdaž z vodo napolnjena — jezero, zato ime Solčava. Pis.

¹⁾ Šafařík „Ueber die Abkunft* der Slaven str. 174.

²⁾ Grimm „Geschichte der deutschen Sprache“. Diefenbach „Vergl. Wörterb. der goth. Sprache“ II. 189.

³⁾ Napisi so vzeti po Knabelnovem berilu iz gori omenjene knige. Pis.

razsvitljevali berleči strašni ognji sovražnika. Več sto hrabrih Francozov je zgubilo danes svoje življenje, in vendar ni bilo opravljenega nič. Opornost, ktere tu niso pričakovali, in pomanjkanje živeža, ki ga je bilo v revnih kočurah doljnega in srednjega Loga le komaj za kako malo pešico ljudi najti, je sovražnike zelo oplasil.

17. maja zjutraj se ponovi bitka. Navali sovražnika so bili še huji od včeraj, in prisiljen je bil Herman, strelce vzeti v okope. Zdaj pa so se tudi francozki topovi primaknili in neprestano na okope streljali. Se vé, da je od tega kladara mnogo terpela; posebno zlo so bile puškarnice poškodovane in streljanje je bilo našim zelo težavno, ker so francozke kroglice ravno v puškarnice letele in več naših že ranile, akoravno so tudi še naši s puškami in topovi mnogo Francozov ranili in ubili. Celi dan se pokajo in ako je tudi naših le mala truma, jo je oživljala prava hrabrost slovanska in vsi so terdno sklenili, braniti se do zadnje srage kerví in ne podati se po nobeni ceni. — Temne krila črne noči so zagernile zopet žalostno zemljo, — drugi dan obsede je minul.

Komaj se je bil napočil zor 18. maja, že so osipali francozki topovi na novo ogenj na kladare in še več škode naredili. Al naši so jim zmiraj krepko odgovarjali z kroglicami in stanovitno se deržali. Nenadoma so vendar se zdaj reči obernile. Ob osmih zjutraj pride vnovič francozki glasnik posado zahtevati, naj se s kladaro podá: razloži pa tudi, da Naborjet je vzeti in njegova posada posekana, ter pristavi, da tudi njih, ako se prec ne podado, ravno tista osoda čaka, ker pomoči se jim vsled tega, da je avstrijska vojska že od Terbiža pregnana, nikakor nadjati ni. Vedši, koliko milobo ima materinski jezik posebno v ptuji zemlji, pripelje glasnik tudi saboj ogulinskega častnika, ki je bil pri Naborjetu vjet. On je mogel vse to rojakom svojim v domačem ilirskem jeziku poterditi in z grozivnim nagovarjanjem jih k udaji opominjati. Nadjali so se sovražniki s tem brez vseh daljnih over doseči svoj namen, — al branitelji se niso ustrašili tega naznanila, velikoveč jih je smert verlih jugoslovanskih bratov še z večjo hrabrostjo užgala in napolnila. Svesti si, da bodo s tem, ako Francoze tukaj zadržé, ostalim bratom in vsi avstrijski vojski jako hasnili, sklenejo raji umreti, kakor podati se. Zato Herman v imenu vse posadke glasniku reče: „Naloženo nam je kladaro braniti do smerti; sveta nam je ta zapoved in ne bojimo se, umreti na kervavi postelji slave za drago domovino“. — Pri teh besedah hrabrega mladega zapovednika vsi vojaki nadušeni perste k prisegi vzdignejo, in obljubijo si, kakor zvesti tovarši in bratje eden drugemu do smerti na strani stati. Vidši, da tudi s tem nič ne opravi, se verne glasnik v francozki tabor. — Prične se nov strel na kladaro, kteremu so pa naši zopet krepko odgovarjali. Ob dveh popoldne pride še enkrat francozki glasnik in vabi poslednjikrat posado, da naj se podá. Herman kratko in merzlo zaverne, da ostane pri svojem prvem odgovoru. (Dalje sledí.)

Národní običaji.

Neki lepi isterski običaji *).

Ko zvon zazvoní, reče pobožni Istran: „glas božji“, kadar se pa ob večjih praznikih počne priterkavati, se še odkrije in prekriža na čéli, govoreč: „slava otcu“, na ustih: „i sinu“, na persih: „i duhu svetemu“ itd.; drugikrat se prekrižuje samo z enim križem po običaji latinskem.

Gredé memo cerkve, posebno v kateri se shranjuje presveto svetotajstvo telesa Jezusovega, verni Istran obervivši se k njej postojí za hip, se odkrije, prekriža, koleno prikloni, in pokrivši se mirno napreduje svoj pot.

Isterski potniki pridši na mesta, odkodar se zadnjikrat vidi kakošna božjopotna cerkev, se še enkrat k njej obernejo, se odkrijejo, koleno poklonijo in prekrižajo, zato so

neki takih krajev dobili ime Poklon: Poklon na Učki, Poklon med Plominom in Beršecem, med Krajem in Lavranom, Poklonac na Veprinački gori itd.

Po več mestih gredó vsi možki v cerkvi pri službi božji na sprednjo njezino polovico po obéh krajih, ženske pa ravno tako vse zadej za njimi; in ko imajo iz cerkve iti, naredé te onim po sredi prostor, da vsi odidejo, potlej gredó še le ženske, ter se obernejo oni na desno, te pa na levo stran; in ta običaj mi se hvale vreden zdí zavolj več uzrokov. Ako Istran gré iz cerkve, ko ima grobje pri sebi, rad zagradi v pest blagoslovljene vode, da z njo pokropí grobe svojih umerlih, se pomoli za duše njihove, in ko ima proč iti, še prekriža grob po običaji duhovniškem.

Še se najdejo sem ter tje, ki pred duhovnikom koleno priklonijo, in ako jim se reče: to se samemu Bogu spodobi, odgovorijo: „ter ste vi namestnik Božji“. Iz tega se vidi velikost njihove vere in spoštovanje do duhovnih pastirjev.

Potojočemu Istranu je po navadi dolžnost, naj bo kjer če, pozdravljati pri poti delajoče: „Bog daj dobro srečo!“ tem pa, lepo ga odzdravljati: „Bog daj srečo i zdravlje!“ Ako se pa na poti srečujejo, je dolžnost, da mlaji starejega, nižji višjega pozdravlja, na pr.: „Bog vam daj zdravlje!“, „zdravi bili!“, „Bog vas živi!“ itd.; drugi pa odgovarja: „Bože daj zdravlje!“ „Bože daj zdravlje i duši spasenje; i vi zdravi bili“ itd. Ako se pa po večkrat na dan srečajo, se sliši reči: „Zdravo! sopet se srečamo“, drugi pa: „Bože daj, da bimo se tako i v raji“. Po Kastalsčini je pa lepa navada, da se pri srečevanju reče najpervo: „Hvaljen Bog (ili Isus) i Maria“; odgovor: „Vazda budi hvaljen Bog i Maria“, in koj zatem: „dobro jutro“, „dobar dan“, „dobar večer“, kakor je doba dneva; po pravi Istri se pa to pozdravljanje po potih redkeje sliši, rabi se pa to ko prihajajo eden k drugemu v hiše.

Ako kateri poglavar ali višji praša podložnika ali nižjega: „kako je?“ ta odgovori: „na vaše gospodine“ (laški „al modo suo“) to je: „jaz sem vas v vaši oblasti, meni se godí, kakor vi očete“. Iz tega je očitna velika ponižnost do poglavarjev. Ako pa enak enakega praša: kako je prijetlu? se reče: „hvala Bogu, dobro“ — ali: „bolje bi se hotelo, bi se laglje terpelo“; namesto „kako je?“ se tudi praša: „Kako vas Bog pomaga?“ Če se reče komu, posebno ki nima svoje hiše, kamo greste? rad odgovori: „Iz ptujega na ljudsko (ptuje)“.

Ako tukaj govorijo od kakošnega podvzetja, se navadno pristavlja: „Ako če Bog“, „ako Bog dá“; n. pr.: „grém tamo, ako če Bog“; „ču delati to, bude rastlo to i to, ako Bog dá“. Kadar se pogovarjajo od kakošne strašne bolezni, oteklina ali rane pa prikladajo: „Nebudi primera“; n. pr.: pokaže z roko na svoj život in reče: „tako rano je imel, nebudi primera“; to je: „Bog nas obvarvaj take nesreče“. Opravivši kakošno težko delo ali potovanje, ako kdo reče: „Hvala Bogu! storili smo“ ali „prišli smo“, odgovori drugi: „Bože daj tako v raj!“

Odrastli Istrani se večidel med seboj vikajo, tudi žene vikajo svoje možé, in celó matere svoje sine potlej ko stopijo v kakošen stan, da niso več toliko pod njihovo skerbjo.

Kadar Istrani komu pri govorenju v besedo sežejo, rečejo: „ne zamerite, da vam besedo prebijem“; „ne zabite ča ste hoteli reči“. Ako pa morajo izgovoriti kakošno manj spodobno besedo, koj pristavijo: „prosim proščenja vašega poštenoga obraza“, — če je to v hiši: „prosim proščenja vaše poštene kuče“; spominajoči pa v razgovoru kakošne mertve, vselej priložijo: „Bog ga pomiluj“, „Bog mu daj duši lahko, da ga zaludo nespominamo“.

Poprej ko pristopijo isterski ljudje k presvetemu obhajilu, prosijo po mnogih krajih v cerkvi eden drugega proščenja: „odprostitute mi, ako sem vam ča zagrešil; ako sam se vam ča zameril; ako sam vam ča prevredil“; posebno pa bolniki, samo ako morejo, tega nikoli ne opusté oni hip pred sv. obhajilom storiti, n. pr.: „odprostitute mi svi okolo klečeči“, ali: „svi ki ste okolo mene“; oni pa reko: „Bog vam od-

*) Istra, Istran, istersko, in Istrija, Istrijan, Istrijanac, istrijansko se po Istri sliši; ali jaz mislim, da je ono prvo stareje. Pis.

krat, kolikor misliš popiti, da se ti ne zduši in v nič ne pride, tudi preveč si ne napravljaj te pijače, da se ti ne skisa in ti ne zasmerdi; bolje je po malem je napravljati in večkrat, saj ne prizadene dosti truda. Da pa dobi lepo barvo ta pijača, dajo enmalo brazilike v posebnem lončku kuhati, in primešajo potem to rudečo vodo oni pijači; res je take barve, da bi mislil, da imaš marun (Marwein) na mizi; tako pobarvano čisto vodo piti je sedaj tudi v navadi pri mornarjih na barkah. Da ima pa ta pijača prijeten duh in da je sladka, devajo v njo al enmalo sladkora ali rožičev in pa limon. Kadar se vsa pijača iz sodca popije, se more spet na staro brinje frišne vode naliti in piti, nar boljše je pa vse čisto frišno si napraviti. J. Sajovec.

Gospodarske skušnje.

(Da se červ lesa ne loti), naj se les postavi pokonci pa tako, da je verh ali glava debela pri tleh. To smo že povedali v „Novicah“; sedaj pa še povemo, da to je poterjeno od več strani. Zakaj pa se červ ne loti tako postavljenega debela? Na to vprašanje je odgovoril dr. Finkelmann, da zato ne, ker červa z njegovim nježnim gobčikom težko stane, da bi les glodal stremenu nasproti (gegen die Faser).

(Kako lečo sejati na visokih krajih), kjer je zemlja za-njo pripravna, namreč pešena ilovca ali ilovčna kremenina, priporoča v časniku „Landw. Jahrb. für Ostpr.“ neki kmetovavec takole: Leča potrebuje pirnice čisto njivo, tedaj se seje naj bolje za krompirjem; bolje kot vsako drugo sočivje se obnaša ona tudi na pustejši zemlji; lapor (soldan) se ji dobro prilega in tudi suhi pešeni homci z apnico. Seje se v prvi polovici mesca maja, in kadar je povlečena bila, se povali, da začne hitreje kaliti in da se zatara plevél. Prav dobro ji dé, ako se njiva potrese s košeno moko ali s pepélom. Gips ji pomaga bolj k perju kakor k zernu. Prav dobro je tudi, ako se leča seje pod ječmen ali jaro rež, ker precej ob enem zori ž njima. Berž ko začne stročje rumeneti, naj se domú spravi, ker takrat se ne pogubi dosti semena, in taka leča se prav mehko kuha.

Zdravilska skušnja.

(Če človeka zob hudo boli), naj kane na šopek pavole 3 do 4 kapljice tiste tekočine, ki se v apoteki pod imenom kloroform dobiva; pavolo naj potem vtakne v uho na tisto stran, kjer ga zob boli. Ko bi trenil, neha včasih potem zob boleti, ali ga saj potolaži; da pa popolnomajenja, naj se ponavlja tako dolgo, da neha. Kloroform (to je, tista nedavno najdena stvar, s katero se človeku in živini lahko vès občutek vzame, ako se je navdiha) napravi v ušesu veliko vročino, pa ne boli in nič ne škoduje. — Tako svetuje dunajski zdrav. časnik „Med. Wochenschrift“, na kterege se smémo zanašati. Razglašamo pa ta pomoček zatega voljo, ker je večkrat težko gotovega zdravila zoper hude zobne bolečine najti, in ker se nam svetovani pomoček vès pripraven zdí.

Ozír v stare čase.

Začetek Carigrada. (Serbska pravlica.)

Carigrada — tako pripoveduje pravlica — niso ljudje zidali, ampak mesto se je samo po sebi postavilo. Neki car namreč jezdi na jelenov lov, in zagleda poleg košatega germa mrtvaško glavo, po kateri z mečem serdito useka. Zdaj zdrobljena čepinja spregovori, pa pravi: „zakaj me sekaš in drobiš, ker ti tudi mrtva škodovati zamorem?“ Car to slišati stopi raz konja, glavo pobere in jo v svoji lovski torbici domú nese. Domú pridši jo v razbeljeni peči sožgè v droben prah stolčeno in v papirček zavito skerbno v skrinji hrani. Nekoliko časa potem se na pot podá. Njegova že odrašena hči najde ključ, odpre skrinjo, in išče

po nji to in uno. Ko pa papirček s prahom najde, in ker ni vedila, kaj bi utegnilo biti, oslini iz ženske radovednosti svoj perst, se z njim praha dotakne in ga pokusi. Kmali potem je prišla v drugi stan (noseča je bila), in po dolgem in natankem preiskovanji je oče spoznal, da je mrtvaška glava tega kriva. Deklica je sinka porodila. Ko je enega dne car tega otroka pestoval, ki je komaj tri mesce star bil, ga dete močno za brado pocuka. Car bi se bil rad prepričal, ali je dete to s pomislikom ali zgolj le iz nevednosti storilo. Zato ukaže dvé posodi prinesiti: eno z gorečim ogljem, drugo pa z dragimi zlati napolnjeno, misleč: ako je dete nevedno, bo gotovo po oglji, nasproti pa po bliščih zlatih seglo. Ko so obé posodi pred otroka postavili, je hipoma po zlatih segel, in na oglje se še ozerl ni. Zdaj se začne bati, da bi se ne spolnile besede, ki jih je mrtvaška glava zažugala. Ko je fantek odrastel in leta verlega mladenčca nastopil, ga car po svetu pošlje, rekoč: „Potovaj brez počitka, dokler kraja ne najdeš, kjer se bo dvojno zlo sprijemalo“. Semtertje po svetu potovaje pride mladenec na ravno ta kraj, kjer zdaj Carigrad stoji. Tukaj najde velik ternov germ, krog kterege se je dolga pisana kačavila, tako, da je kača tern grizla, tern pa kačo pikal. Mladeneč to vidi in reče: „tukaj moram ostati!“ In, ko se krog oberne, zagleda zid, ki se je od njegovega herbta do ternovega germa razprostiral.

Od tega zida, pravijo, da se še zdaj ostanki vidijo.

Ni ga mesta na svetu, ktero bi bilo tolikokrat od sovražnika stiskano, in z vojsko obleženo, kakor Carigrad. Dvakrat so ga stari Gerki po Alcibiadu in Filipu, trikrat rimski cesarji: Severi, Maksimini in Konstantin, enkrat Latinci, tudi Perzijani, Avari, Slavijani, — dvakrat Bulgarci, sedemkrat Arabci in trikrat Ozmani z vojsko stiskali. Vidil je Carigrad starogerške vojskovodje in starorimske cesarje, novorimske cesarje in novogerške vladarje, perzijanske kozroe in arabske kalife, bulgarske kralje in slovanske kneze, beneške dožete in francozke grofe, avarske šakane in ozmanske sultane krog svojega zidovja stati, in štiri in dvajsetkrat obležen, je bil le šestkrat, namreč: od Alcibiada, Severa, Konstantina, Dandolota, Mihela Paleologa in Mohameda II. premagan. — Kakošna osoda mu vprihodnjič bode, kdo vé? Ant. Namre.

Popotni spominki.

Dva dni v Goratanu. (Dalje.)

Razkačeni škripljejo francozki zapovedniki nad tem odgovorom, zakaj sramotno bi bilo, ako bi 6000 vojakov (toliko močno je bilo sovražno kerdelo) se moglo leseni terdjavici in pešici ljudi umakniti in se nazaj verniti proti Gorici. Francozi toraj z vso mogočo silovitostjo in močjo ponovijo strel iz topov; v tem pa se tudi razdelijo okoli Predila po vseh bližnjih klancih, grapah in gojzdič čete za naskok. — Kakor pred divjim viharjem na morji neka potuhnjena tišina vso okolico obdaja, tako so tudi zdaj za malo časa topovi utihnili; na dano znamenje pa mahoma enako divjemu zalivu med ropotanjem bobnov in strašnim vpitjem privrejo sovražniki od vseh strani in ukupno na kladaro udarijo. Topovi in puške posadnikov strašno poderajo sovražne verste; na kupe jih leži mrtvih, in akoravno nove čete napolnujejo izpraznjene rede, tudi te zadene tista osoda. Pa — tudi naši padajo. Strašna morija divjá na obeh straneh, zakaj vsi se bijejo kakor besni oroslani. Poslednjič prederó sovražniki pregrade iz kolov, s katerimi je dvor kladare zagrajen bil. Nov boj se tukaj začne, vendar naši še ne omagujejo. Skoraj že pričnejo Francozi dvomiti da bi mogli kladare polastiti se, pa — kar hipoma zaženejo veseli vriš. 4 kompanije lovcov so bile prilezle visoko na kladaro. Od tam so metali slamnate, s smolo okapane vence na kladaro in vspeši se jim, zažgati jo. Požar, od močnega viharja gojen in razpihan, se mahoma razširi na vse strani; da bi pa tudi našim gasenje zadržavali in ubranili, planejo Francozi vnovič z divjim naskokom proti kladari.

Gost dim se je valil iz terdnjave, strašno so pokali goreči tramovi — nič več ni bilo tu oteti. „Za manoj, bratje“ — zavpije Herman — „le mrtve naj nas sovražnik v svojo oblast dobi“ — in pri teh besedah skoči s še ostalimi iz plamena in kladare. Hotel je ali predreti kolo sovražnikov in uskočiti v gore, ali pa prodati življenje svoje po nar skopejši ceni. Kakor divji klopčič razjarenih kač v afrikanskih puščavah se s sovražniki zavertijo, sprimejo, streljajo, sekajo, mahajo, bodejo — ura še ni minila — že so Herman in večidel vsi tovarši, oni hrabri branitelji Predila, v spolnovanji dolžnosti poklica izdihnili svoje drage dušice. — Samo nekaj ranjenikov je bilo vjetih, med njimi stotnik Jankovič in stražmojster Golek. Al sreča jima je bila mila, ušla sta med potjo, povernila se v domovino in oznanila domá ostalim bratom slavno smert Prediljskih junakov.

Prederta je bila tedaj meja in Francozi so vreli proti Terbižu in naprej proti Donavi. Al tam jih je poleg mesta Slavkova (Aspern) prišla združena naša armada, in maševaje se za smert svojih bratov pobila jih tisuč in tisuč. Štiri leta pozneje pa so zapodile zmagovavne avstrijske kerdela pod vodstvom generala Hiller-a ravno s tega klanca prevzetne sovražnike in osvojile Koroško za vselej nepovabljenih gostov. — Povernil se je bil zopet prejšni mir in tihota na tem mestu. Zob časa je glodal več let razvaline Prediljske kladare in komaj še je bil zaznati zadnji ostanek imenitnega, s kervjo obilno napitega kraja. Le kadar so ob hudem vremenu blede megle se žalostno od Mangarta doli na homec privlekli, bi bil memogredoč popotnik v svoji domišli skoraj misliti utegnil, da priplazili so se duhovi tukaj ubitih, obiskavat gnijoče trupla svoje.

Leta 1848 je bilo, kakor je vsakemu naših bravcov znano, leto prekucij. Talijansko je bilo prvo na nogah. Cesar Ferdinand, akoravno nič manj kakor da bi se bil bal pešice ljudi, je vendar, svest si prislovice: „Če priljubljen ti je mir, bod' za boj pripravljen zmir“, hotel postaviti nove obrambe proti sovražnim navalom in na mogočno besedo njegovo so se vzdignile iz razvalin Naborjetskih in Prediljskih kladar nove, po šegi in umetnosti našega izobraženega veka napravljene terdnjave. (Konec sledi.)

Kratkočasno berilo.

Konj in vol.

Neki kmetovavec na Gorenškem je imel navado konja in vola vkup vpregati in z njima voziti, kakor se okoli Ljubljane še zdaj večkrat vidita konj in vol vkup naprežena. Konj je grozno nerad vidil zraven sebe vola, prvič že zato, ker ga je bilo sram z govedetom vprežen biti; drugič pa tudi zato, ker je preveč vleči mogel, vol je le zadej ostajal.

Konj je le želel konja za tovarša imeti. Enega dne sta mogla dolgo njivo izorati; zlo trudna prideta zvečer domú, tako, da se nobenemu jesti ne ljubi. Ko vse potihne, vol začne konji tako govoriti: „O neusmiljen je naji gospodar, ker naji tako h težkemu delu toliko časa priganja, da nama še oddihniti ne dá. Konj odgovori: „Res je to, pa vesh, ljubi moj tovarš, jez ti vém dober svét, da se boš vsega dela znebil“. Vol reče: „Daj prijatelj, daj! povej mi, kako naj bi naredil, da me bo gospodar pri miru pustil, da me ne bo tako h delu priganjal; vse bom bogal, kar mi boš svetoval. Konj pravi: „Če hočeš, da te ne bo gospodar precej jutri napregel, kar bolnega se naredi, nič ne jej, kar koli ti bo gospodar ponujal, ne pokusi, in pa stokaj, boš vidil, da boš domá ostal“. Vol uboga, kakor mu je konj svetoval, nič ne je in zjutraj ko gospodar zgodaj pride jima pokladat, vol stoka in se nobene klaje ne dotakne. Gospodar pravi: vol je bolan, nič ni jedel; pustimo ga v hlevu in samega konja naprezimo. Tako gresta hlapec in gospodar na njivo in sta celi dan s samim konjem orala. Konj si misli, zdaj sem si pa pravo naredil, tovarša sem naučil brez dela ostati, jez moram pa celi dan orati. Vendar konj vse rad preterpi, da bi le dobil česar želi. Vesel je slišal go-

spodarja govoriti, da misli vola pobiti in ž njim se gostiti. Toda vse drugač se je razšlo, kakor konj misli. Gospodar je vola prodal sosedu, kjer se mu dobro godí, in kupi zdaj namesto vola — osla. Pred je konj z volom vprežen nerad vozil, zdaj mora zraven osla vleči več kakor pred zraven vola. Gospodar ga je tako priganjal, da je začel hujšati, in kmali potem pogine.

Spoznal je konj, da resnično je: „Kdor drugemu jamo koplje, sam va-njo pade“.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Vélikega Varadina na Ogerskem 17. junija. V—an. Naj Vam naznanim danes kaj malega zastran letošnje letine. Dva dni pred sv. Medardom je bila v okolici naši huda ura, da stari ljudje ne pomnijo take; od 10. ure zvečer noter do tréh družega jutra je bilo nebó v enomér vneto; ljudje si niso upali spat iti, ker so se nesrečne strele bali. Hvala Bogu! da toča, čeravno se je ponoči dvakrat precej hudo vsula, vendar ni velike škode naredila. Na sv. Medarda dan je večkrat deževalo; ljudje so z glavami majali ter so 40 dni slabo vreme prerokovali, toda njih prerokovanje se dosedaj še ni jelo spolnovati, marveč solnce tako hudo pripeka, da človek ne vé kje pred vročino zavetja iskati. Ako nam Bog kmali pohlevnega dežja ne pošlje, ne vém kakošna bo; žitna cena je že sedaj močno poskočila. — Ta teden se je košnja pričela; nakosí se ne veliko, toda na velikih senožetih se vendar le veliko merve nabere, in samo dobre. Ko je trava pokošena, jo dajo tako dolgo v redicah ležati, da je do dobrega suha, po tem jo prec na senožetih v velike kupe spravijo, in še le, kadar je potrebujejo, jo domú vozijo. — Žeti bojo konec tega mesca začeli; ako polja ostanejo kakoršne so, se bo obilo našelo in tudi dosti namlatilo, ker ozimino žito ima kaj lepo polno in veliko klasje; krompir in turšica tudi prav bogato letino obetata. — Ker krompir tukaj še ni nobeno leto gnijl, ga po veliko sadé ali prav za prav podoravajo; ne gnojé se vé da mu ne, kakor tudi drugemu žitu ni navada in tudi potreba ni gnojiti. Ob kraji njiv solnčnice rastejo, katerih seme dokaj dobrega olja daje. — Kader se bodo po Ogerskem kmetijske družtva ustanovile, se bo obdelovanje polja in travnikov gotovo na višjo stopnjo povzdignilo, toda do sedaj se v teh krajih od imenovanih družtev še nič ne sliši in nič ne bere, saj v okrožji Véliko-Varadinske deželne vlade ne. Kmetuje vsak, kakor se je od svojih prednikov učil; ne bere nič, ne sliši nič kaj se drugod po svetu godí. Šole bojo že tudi nekaj v tej reči pomagale; al preden bo sedanja šolska mladež sejala in orala, bo še precej Donave v morje steklo. V poprejšnjih časih se v šolah nikjer ni veliko od kmetijstva govorilo, na Ogerskem pa že čisto nič. Šolskim učnikom se je tukaj tako majhno plačilo dajalo, da so bili primorani pri grajšinah poljskega zaslužka iskati, ali pa kako drugač za potrebni živež in obleko skrbeti. S časom se bo vse na bolje obrnilo, ako se dogotovi to, kar višja vlada zastran povzdige starih in za osnovo novih šol vелеva. — Sedaj pa še kaj drugega, da Vam ne pošljem praznega papirja. Pokopališč ima Véliki Varadin petero, nar večje je pokopališče katoličanov. Na vsakterem pokopališču je sadno drevje nasajeno, kar te tihe kraje veliko prijetniše dela kakor iz kamenja izsekani spominki. Katoliškega pokopališča so morali preteklo leto veliko pridelati, ker je kolera v tem mestu hudo razsajala. Eni terdijo, da se je že tudi letos nemila ptujka tukaj oglasila; ravno včeraj je en mladeneč, kateri je v nedeljo še zdrav in dobre volje bil, nanagloma umerl; menda pa le po tistem žolčnem bljuvanji, ki se ob hudi vročini vsako leto tu in tam nahaja. Ker se merzlica rada tistih loti, kateri nimajo nobenega reda in nobene mere v jedi in pijači, ali kateri preveč mastne jedila povživajo, se ni čuditi, da je tukaj toliko merzličnih, in ni čuda, če se jih tudi kolera rada prijema. Ljudje se tukaj sami s svojim zdravjem kregajo; drugod se mora le

sta kakor kolomaz, in strupena kakor gad, je poglavitno znamenje te bolezni, ktera mahoma pride in mahoma živino vsakega plemena zadavi, k večem kake 3 dni terpi.

Ker smo že večkrat od te hude in tudi človeku nevarne bolezni govorili in jo na drobno razložili, povemo danes našim gospodarjem le to, da se je letos že po več krajih prikazala, in da jim je zatega voljo treba pazljivim biti na svojo živino.

Hladen hlev, bistra hladna voda in ne presilno delo v vročini so poglavitni pripomočki, da se odverne ta bolezen. Ako dobiva živina dosti čistega hladnega zraka (ljufta) in hladne bistre vode v-se, se ne more delati v nji tista črna gosta in strupena kri, ktera hitro živino zadavi. Zatega voljo je tudi dobro živino večkrat kopati, če je mogoče, in ji trave pokladati, ne pa nove merve, ktera rada vžgè to bolezen. Kdor more soli dati, bo živini v tem času kaj dobro storil. — Kadar zbolí, je prvo, naj se ji puša in veliko kerví vzame; — polivanje z merzlo vodo je druga dobra pomoč, dokler zdravnik ne pride, ki naj bolje vé kaj je dalje početi.

Ako živina pogine, nikoli se ne smé nič od nje vžiti: strašno nevarno je! Tedaj se tudi bolna živina ne smé zaklati in potem zatajiti, ker nevarnost je ravno tako strašna, zakaj že je kri, meso in vse drobje strupeno. Kdor kaj tacega storí, se pregreší nad varnostjo življenja svojega in svojega bližnjega in zapada kaznim za to določenim.

Jezikoslovne drobtinice.

Nate prislovico, ako bo kaj veljala, za ovo „Hoffen und Harren macht manchen zum Narren“: „Ki mnogo upa, lahko obupa.—Od „upanja“ istersko ljudstvo še sledeče govori: „Upanje je brez vere, mnogo obečaje, ali zato haje (mara) i nehaje“; „upanje je slaba reč, ki se na-nj nasloni, si lahko vrat zlomi“; „upanje je slaba reč, mnogo obečaje a malo daje“. Poslovenil bi pa jaz ono prislovico: „Up in ček sta že kega tega prevarila“, ali „up in ček sta že kega tega ob pamet spravila“, ker se sliši reči: „i upanje vara“, in „sem prodal (dal) na ček — na poček“.

Za vinske bolezni, o kterih je bilo unidan v „Novicah“ govorjenje, pa rabijo Istrani take-le besede: Ako se na kupu ležeče grozdje steplí, pravijo: „grozdje je zagorelo“, in ker potle tako vino gré na kis, govore: „vino cika“; tako tudi vsakikrat pravijo, ko se vino počne kisati. Ako vino le oslabuje, pa da ne zgubi ne diša ne kusa, se govori: „vino je izvešelo“; ako pa premení diš in kus, govore: „vino zadaje“, „zadava“. Če vino zgubi svojo čistočo, pravijo: „vino se je ganilo“; in če se je jako ganilo: „vino se je smutilo“.

J. V.

Slovensko slovstvo.

Kmetijska kemija ali natorne postave in kemijske resnice obrnjene na človeško in živalsko življenje, na kmetijstvo in njegove pridelke. Spisal Matija Vertovec. Drugi natis. V Ljubljani natisnil in založil Jožef Blaznik. 1856.

Leta 1847 je nepozabljivi naš Vertovec „Novicam“ prikladati začel „kmetijsko kemijo“. Ker pa so takrat tudi odveč natisnjeni iztisi pošli in se vedno poprašuje po njih, je napravil gosp. Blaznik drugi natis, ki je ravno dokončan. Menimo, da je dosti, ako le to naznanimo, da se spet dobivajo te bukve, ker neprecenljivo delo za vsakega omikanega Slovenca, naj je gospodar v kmečki ali gosposki suknji ali kterega koli stanú, je tako dobro znano, da ga nam ni treba na dolgo in široko priporočati.

in dan razločne od naglega vrančnega prisada ali čerma (Milzbrand, Anthrax), ki mahoma živino mori. Če nam vé kdo besedo „metljaj“ in njeni zapopadek tam pa tam navadni razložiti, prosimo, naj nam pové.

Vred.

Starinske stvari.

Star grobopis.

Našli so ga pred nekimi leti v vinogradu nad Kersiklo, pod verhom Saltiria, dve uri od Pazina na sever; ploša grobna je zdaj pred vratni Slokovićeve hiše v Kersikli.

MEGAPILINA MA
XIMILA V. F. SIBI
ET CEMONIAE MAR
CELIAE FILIAE.

Ker ga menda nihče še ni oznanil, naj ga jez podam občinstvu.

J. V.

Popotni spominki.

Dva dni v Goratanu. (Konec.)

Tù na Predilu vidiš zdaj, dragi bravec, pod in nad cesto nove in čverste obzidja, ktere veže podzemeljska pot, da si branitelji, ako bi jim žugala nevarnost kje večí, lahko priskočijo na pomoč. Spod in zgor pretijo na vse strani puškarnice in topovne luknje sovražniku, ako bi se jim prederzno bližal. Cesto bodo menda lahko zapirale vrata, kadar bo vse dodelano, pa če tudi prec ne, saj urno se lahko vse to naredí. Zgornjo terdnjavo sem nekoliko ogledal. Stoji na homcu nad cesto. Pot pelje do nje od zapadne strani in je osnovana na rajde. Južna polovica terdnjave je obdana z dvorom, v kterega se gré skoz štirivogelni na zapadno stran naslonjeni stolp. Vrata, pod kterimi je kamen z letnima številka 1809 in 1848 (ostanek kladare) vzdán, so visoko gori. Po malem lesénem mostku, ki čez dober seženj širok in še globokejši prekop derží, pridemo do njih. Narejene so iz močnih in debelih železnih palic. Veža v stolpu je majhna, in v njo derzé puškarnice od vseh treh strani, da bi, ako bi sovražnik tudi do tukaj prišel, ga še lahko notrajni pobili. Vrata na dvor peljejo iz veže na desno. Kaj debele so in z močnim železnim plehom obite. V dvor pridšemu pretijo zopet druge puškarnice iz pravega terdnjavskega poslopja in baterij, ktere slednje so na vèn in noter z debelim zidom obdane. Dvorišče je precej prostorno, tako da bi precej vojakov se v njem ustaviti zamoglo. Obhodil sem ga krog in krog.

Čas moj je bil pretekel; zasukal sem se toraj in prestopil kmali zopet iz Primorske zemlje v Goratan. Urnih korakov sem se zdaj podal navzdol proti ravnini; kmali se mi je zopet v globoki dolini nasprot blesketalo zercalo Rabeljskega jezera, kterega mirne valove so sprelepo zlatili pozni žarki popoldanskega solnea; tje proti severju pa sem le gredé zagledal v podnožji Rabelj, nad kterem na desno kakor orjaška krona kipijo goli peteri verhovi stermega Petverha, naprej doli pa celo dolino proti Merzli Vodi. Želel sem še nocoj, ako bo mogoče, memo Terbiža dospeti čez mejo poleg Belepeči nazaj na Krajnsko, toraj je bilo treba, pospešiti korake. — Le memogredé sem bil pri Merzli Vodi. Tukaj sem po večem ogledal cesarske svinčne topivnice. Neki prijazen mladeneč, Alojzi Pluh, iz Celovca domá, mi jih je prav radovoljen skazoval; viditi pa pri teh topivnicah ni ravno nič posebnega. Svinčna ruda se na drobno stolče in zmelje, potem se vsuje v podolgasto peč, ktera se z dervmi kuri in ima podobo navadnih peči, kadar se v nji za peko kuri. Le toliko je razločka, da tla pri teh visijo proti mestejam, in da so, se vé, večje. Svinčna ruda se kmali začne v žerjavici topiti in svinec teče pod njo navzdol v male, pred mestejami postavljene podolgoma štirivoglate posodice, kjer se sterdi. Menda se svinec potem še enkrat pretopí.

Ločivši se od Merzle Vode sem se še enkrat ozerl na Kraljev verh, kteri se zadnjič tù popolnoma od glave do nog vidi. Dolina je tudi proti Terbižu doli zlo ozka, tako da se na več mestih s težavo cesta skozi rije. Pri vasi Fličel (slovensko ime mi ni znano) sem prestopil na desno, in kmali doli zopet na levo obrežje Zilice, ktere struga je

čedalje globokejša prihajala. — Solnce je bilo že zašlo za Božjo gnado, ko se mi je Terbiž posvetil. Tiha noč se je že bližala, le od Kokovske dolinice mi je gromel strel nasproti, kakor da bi me bila neka čarljiva moč prestavila v žalostno leto 1809. nazaj. Delavci so namreč zažigavali zavertine pri novi cesti, kar se pri tacih delih in stavbah navadno ob tem času godi.

Bilo je že odzvonilo angeljsko češčenje, ko sem dospel v Terbiž. Lep in topel večer, razsvitljen od svetlo-blede lune me je pač zlo mikal, podati se še nocoj naprej proti meji moje domovine, — al dolga pot in huda vročina ponednevi ste me bile nekako pohrupale; trudni udje so tirjali toraj tudi svojo pravico. V neki gostivnici so me prav ljudomilo sprejeli, in tukaj sem prenočil. Pervi žarki prihodnjega jutra so me pač prehitro klicali na noge, pa mudilo se mi je, toraj mi poležavati ni pripustil čas.

Milo hladivni juterni zrak mi je pihljaj od visocih gorá nasproti, ko sem Terbiž zapustil, in ni bilo še minilo dvakrat 24 ur, ko sem, potem ko sem v tem času meje treh kronovin prestopil in mnogo vidil, dospel sopet do Belega potoka. Tukaj sem se še enkrat ozerl proti goratanski zemlji nazaj — v duhu sem obiskal še enkrat Terbiž, Naborjet, Pontabel in Pontebo, Višarje, Rabelj in Predil, pa tudi se serčno vnet spominjal svojih v ti deželi bivajočih ljubih, živih in mrtvih. Po dolgem premišljevanji sem „z Bogom, predragi Goratan!“ se od vseh in vsega v duhu poslovil, se zasukal, prestopil mostek ter stal zopet v ljubljeni domovini.

Josip Levičnik.

Ogled po svetu.

Hiša rusovskega kmeta.

Vsaka rusovska kmečka družina ima določen kos zemlje (polje, senožeti in gojzd), zraven pa tudi hišo in vert. Hiše so leséne kakor pri nas na kmetih; od zunaj pa in posebno na tisto stran, ki je proti cesti obernjena, so tako lično napravljene, da jih je veselje viditi; oknice so večidel pomalane, okrajki so izrezlani in tam pa tam celó na strehah je viditi kaka lepota. Okna pa so tako majhne, da Rus komaj svojo bradato glavo skozi pomoli. Od znotraj pa hiša ni tako lična kakor odzunaj; večidel je v vsaki hiši le ena izba in zraven majhna kamra, zraven hiše pa hlev. V izbi imajo le toliko pahišja, kolikor ga jim je prav potreba. Miza je tako bela, gladka in čedna, da se sveti po celi izbi. Pervo, kamor se oči ptujca obernejo, ki pride v rusovsko hišo, je zibelka, ktera je podolgasta cajna, s predpertom odeta in na štangi viseča izpod stropa; ker se zatega voljo zmiraj enmalo ziblje, ji gré po pravici ime zibelke. V kotu izbe stoji sila velika peč, v kateri kuhajo in kruh pekó, za pečjo pa so spavnice. Zraven peči visi leséno koritice, v katerem si roke umivajo. Na leséni klopi, ki je napravljena okoli peči, sedi celi dan, kakor da bi bil pribit, stari oče. Ondi si spleta iz ličja opanke, na ktere rusovski kmet veliko derži, zakaj vsaki teden ali saj vsacih 14 dni mora nove imeti. V drugem kotu pa je pribita kaka pomalana sveta podoba, pred katero domači poklekajo in molijo. V lesénih posodah, ki so napravljene iz brezovega lubja in ktero visijo po zidu ali stojé po klopéh, si shranjujejo svoje jedila. Jedila rusovske so preproste. Hleb kruha leži na mizi, pa je večkrat vès plesnjev. Šči, kaša, leotvinja in kvas, snetki (male na zraku posušene ribice), pirogi (neka gibanica ali opresnik z mesom ali jajci ali pa s peso nadéta in v sirovem maslu ali lanénem ali konopnenem olji pečena), tva-rok (neko sirato mleko) so národne jedila rusovske. V nobeni hiši, tudi v hiši naj prostejšega rusovskega kmeta, ne manjka mizica za čaj (tê), na mizici je mesingast kotliček, iz ktere hlapí čaj, ki je Rusom kaj priljubljena pijača in ki ga znajo tako dobro napravljati, da malokje tako; zato pa tudi sladkora in mleka toliko porabijo tudi v mali vasi rusovski, da v marsikterem nemškem mestu ne toliko. Če obiše ptujec Rusa, ga gostoljubno prejme, in berž mu napravi prijetni čaj, se ž njim vsede k čajni mizici in po-

piva ž njim preljubno pijačo. Če kmet nima dela, mu ni nič bolj pri sercu kakor da se vsede k ti mizi in si napravi čaja, in tako ga vidiš v plavi ali rudeči srajci, včasih z lično kapico na glavi, tako zadovoljnega pri ti mizi kakor cara na prestolu svojem. Še vodka (žganje), ki jo Rusi kaj radi serkajo, jim ni tako ljuba kot čaj. Ko popivajo čaj, popevajo mile svoje narodne pesmi in ure jim tekó, kakor da bi živeli v raji pozabivši zemske nadloge.

Kratkočasnica.

Požeruh, da mu ga ni še bilo para na svetu *).

Čudne stvari se godé po svetu, pa tudi čudnih ljudi se ne manjka. Tem se smé prištevati Jože Koloniker, iz Pasove na Parskem domá, ki je umerl leta 1771 v Ilepolti. Bil je snedež tak, da bi se ne verjelo, kaj in koliko je snedel na dan, ako bi ne bilo vse tako natanko popisano. Že v tretjem letu svoje starosti je kamenje jedel. Tudi njegovi starši in njegova babica (stara mati) so nek bili kamnojedci. Njegova žena sama je pripovedovala, da nikoli ni bil sit, ako ni kamnov med druge jedí mešal, katerih je nekoliko zmiraj pri sebi nosil. Ko je imel enkrat na Holandsko iti in je slišal, da je tam malo kamenja, ga je vzel več centov seboj. Bil je v eno mer lačen, in tudi ponoči ni mogel biti brez jedí. Če je poldrugo uro brez jedí sterpel, bilo je že dolgo. 17 slanih rib (arenkov) in ravno toliko bokalov piva (óla) brez všteti hlebov kruha je pobrisal ko bi bil trenil. Enkrat je pohvatal celo tele v 8 urah. V Brunšviku (Braunschweig) na gradu je pojedel 25 funtov pečenke in popil 12 botilj vina, ko je že popred v neki kerčmi pet porcijonov pospravil. Razun navadnih jedí je žerl tudi druge stvari, kakor rudnine, klobučino in mnogo drugo robo, le polenovk (Stockfische) ni mogel jesti; tako so se mu priskutile, da jih kar viditi ni mogel. — Tudi njegova dva mala otroka sta že kazala, da bota snedeža kakor oče. Sinček, kateri je le pet mescov doživel, je potreboval vsaki dan dva bokala juhe (župe), hčerka pa, ktera je v devetem tednu umerla, je popila vsaki božji dan bokal mleka. Koloniker je bil v svoji mladosti vojak; zavolj njegove požrešnosti so ga povsod, kamor je bil ukvartiran, šteli za 8 mož. Posebno čudo pa pri vsem tem je to bilo, da požrešnost njegova mu je enkrat življenje rešila. V nekem boji je bil namreč ustreljen v trebuh; ker je pa ta po sreči poln kamenja bil, je kugla odletela in rana ni bila nevarna. Tudi v cerkvi je nek mogel svojo volčjo lakoto s tem tolažiti, da je kamenje požiral. Po njegovi smerti so dobili, ko so ga raztelesili v trebuhu zraven mnoge druge robe tudi en funt in en kvintelje kamenja.

S—c.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Milana 3. julija. * Sedaj se že vé letošnji svilni pridelk na Laškem; naznanjamo ga v našem listu, da bojo naši svilorejci vedili kako in kaj. V Lombardii so pridelali kokonov (svilnih mešičkov) komaj polovico srednjega pridelka; v Furlanii in v papeževih deželah so precej zadovoljni; v Sardinii so jih pridelali precej manj kakor druge leta. Na Francozkem pa ne bo letos skor nič svile. Zato je dosti kupca, pa tudi cena vsaki dan dražja. — Tudi iz Vidma smo zvedili ravno ta dan, da so dokaj kokonov prinesli na sejm, pri vsem tem pa so dragi bili; s pšenico so zadovoljni; grojzde pa je jelo poslednje dni zlo plesniti.

Od celjske okolice 7. julija. — Pretekli četrtek je nek priletel kmet zavdal svojega zéta. Matevž Č. po imenu, je kolar v železnari v Storjah pri Celji, tih in priden mlad mož. Opoldne tistega dneva mu je prinesla namreč žena njegova od doma iz Bukovja (pol ure od Storij) kosilice, kuhanega fižola in kislega zelja. Ko je Matevž Č. te jedí nekoliko bil povžil, občuti nagloma strašne bolečine v čevah, začne bljevati itd. Hitro dospela zdravniška pomoč

*) Iz časopisa „Bild und Leben“ 5. knige 2. zvezek.